arnika

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES 44

ARPÁD VARGA
1948 - 1996 -

Stavba NS Křížky *foto Baroch*

27. listopadu 1996 nečekaně zemřel ve věku 48 let náš přítel a dlouholetý spolupracovník Arpád Varga.

Arpád stál u zrodu dobrovolného aktivu Správy CHKO Slavkovský les a po celou dobu obětavě a nezištně pomáhal doslova "kde se dalo". Jeho zručnost byla velkým přínosem při budování naučných stezek.. Jeho odpovědnost tvořila oporu při formování tehdejšího aktivu dobrovolných strážců, veselá a přátelská povaha pak byla doslova okrasou neformálních ochranářských večírků.

1. prosince 1996 jsme se sice s Arpym na mariánskolázeňském hřbitově rozloučili, ale jednalo se pouze o společenský akt. Arpy je stále s námi. Jeho duše splynula s přírodou Slavkovského lesa a je všudypřítomná. Vstoupí-li zasvěcený člověk například na naučnou stezku na Kladské, musí se každému zcela zákonitě vybavit v myšlenkách rozesmátá Arpyho tvář.

Ing. Stanislav Wieser

ROSNIČKA ZELENÁ

Hyla arborea L.

(k titulnímu snímku na obálce Arniky 44)

U znalců areálu rozšíření rosničky možná vzbudí údiv, proč je tato i laikům sympatická žába zobrazena na titulu publikace, která se zabývá převážně problematikou Slavkovského lesa. Důvodem je vzbuzení zájmu obou jmenovaných částí veřejnosti.

Dnes je obtížné objevit kdysi poměrně hojnou rosničku, která dokonce bývala populární jako "meteorolog" i u lidí, kteří ji v přírodě nikdy neviděli. Vzpomínám si, že jako dítě jsem několikrát viděl rosničku v láhvi se žebříčkem. Nemohu si však vzpomenout, zdali předpověď pěkného počasí, daná šplháním rosničky po žebříku vzhůru, se skutečně splnila. Zato mám v dobré paměti výskyt rosniček mezi Vřesovou a Chodovem u rybníků v pánvi, kterou později zaplnilo odkaliště kombinátu Vřesová.

Rosnička zelená na lodyze šťovíku *foto Wieser*

Ve Slavkovském lese jsem nikdy rosničku nenašel. Území CHKO však zahrnuje i polohy, kde by se teoreticky populace rosničky zelené mohla vyskytnout. Žába na snímku ostatně pochází z obdobných poloh na Českomoravské vrchovině.

Podle "Atlasu rozšíření obojživelníků v České republice" (J. Moravec, Praha 1994) jsou uvedeny nálezy z lokalit u Velké Hleďsebe, Chebu, Počeren, Dalovic a Ostrova, pokud jde o nejbližší okolí Slavkovského lesa. V prostoru od Mariánských Lázní k Michalovým Horám a na severozápadě nebo severovýchodě chráněné krajinné oblasti by snad mohla být rosnička objevena. Vyskytuje se u nádrží s čistou vodou v teplejších polohách, které jsou poměrně přesně specifikovány ve jmenovaném atlase. Bude-li někdo hledat rosničky na území CHKO Slavkovský les, půjde zřejmě o nahodilé nálezy, které nicméně jsou pro mapování rozšíření druhu a poznání jeho biotopů jistě zajímavé. Vždyť právě Západní Čechy jsou poznamenány největším úbytkem populace rosniček.

Vrátím-li se ještě ke vzpomínkám z dětství, jehož velkou část jsem trávil u rybníků mezi Náchodem a Červeným Kostelcem, musím podle záznamů o rozšíření rosničky konstatovat i tam drastický úbytek. Mezi hlasy žab znělo kvákání rosniček neočekávaně silně, pokud jsme vídali samce s nadutými rezonančními měchýřky. Na úžasné a pro některé lidi až obtížné skřehotání žab vzpomínám v nostalgii zašlých časů důvěrného kontaktu s přírodou. Nebývalo výrazně více vodních nádrží, ale byla v nich voda umožňující vývoj obojživelníků. Je-li nyní rosnička zelená chráněna jako silně ohrožený živočišný druh, jde stejně jako v jiných případech především o ochranu jejího biotopu.

NA KLADSKÉ ZAZNĚLY LESNÍ ROHY

Správa CHKO

Od úmrtí majitele Kladské, prince Sigismunda Schönburg-Waldenburga, již uplynulo 60 let. V roce 1873 získal rozsáhlá území kolem Kladské (6000 ha), po dvou letech sem převezl švýcarský srubový areál, který zakoupil na výstavě ve Vídni. Tak zde vyrostl lovecký zámeček, fořtovna, hostinec, řada úřednických domů a hospodářská stavení. Nejbližší okolí pak nechal upravit jako velký park a tak už tehdy byla Kladská vyhledávaným výletním místem.

V závěru loňského roku se Chebské muzeum z podnětu ing. Schlossara z Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les a ing. arch. Zdeňka Franty, rozhodlo zapojit do opravy hrobky a Ježíše na kříži, který stojí vedle hrobky. Nejvíce byl poničen nápis na náhrobní desce, jenž musel být znovu rekonstruován. Převážná většina písmen chyběla. Znovu je odlila kovolitecká firma Jindřicha Kovaříka z Kralovic. Kříž byl očištěn a nakonzervován v dílnách muzea Václavem Klečkou. Znovu byl vztyčen 10. listopadu 1996 společnými silami pracovníků Chebského muzea, Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, firmy Profing a ing. arch Franty.

Celá oprava byla hrazena z dobrovolné sbírky rodáků dnes žijících mimo Českou republiku (nejen v Německu, ale i v USA), kterou organizoval Hans Dietl, rodák z Kynžvartu. Velkým finančním přínosem byl příspěvek Okresního úřadu v Chebu a příspěvek Městského úřadu v Mariánských Lázních. Věříme, že lesní rohy, které zazněly 23. listopadu 1996 při vzpomínkovém aktu, alespoň symbolicky připomenuly velkého milovníka přírody a vysoké zvěře. Přejme si, aby opravené místo nebylo záhy opět zničeno a úsilí všech, jež se na opravě podíleli, nebylo zbytečné. Jim patří velké poděkování.

Dr. Stanislav Burachovič

DR. DAVID BECHER - ZAKLADATEL MODERNÍ KARLOVARSKÉ BALNEOLOGIE

Po roce 1950 se karlovarská lázeňská léčba začala označovat pojmem komplexní. Komplexní lázeňská léčba začala být prezentována jakožto výdobytek socialistického lázeňství. To neodpovídalo skutečnosti, neboť její principy stanovil již v půli 18. století lékař, jehož život a dílo bych zde rád připomenul.

Lázeňská léčba v Karlových Varech se od středověku až do půle 18. století vyznačovala dvěma extrémy. Jedním byly nekonečně dlouhé až trýznivé koupele, druhým nesmírné pití vřídelní vody. Až po roce 1770 se prosadil moudrý kompromis mezi těmito metodami. Jeho tvůrcem se stal doktor David Becher, nejslavnější lékař vřídelního města. V jeho díle nalezly vyvrcholení vědecká teorie a následná praktická aplikace poznatků o karlovarské balneologii. Svým celoživotním působením prosadil četné pokrokové léčebné metody, které si zachovaly platnost až do současnosti. Zcela právem se pro Davida Bechera vžil čestný titul Hippokrates Karlových Varů.

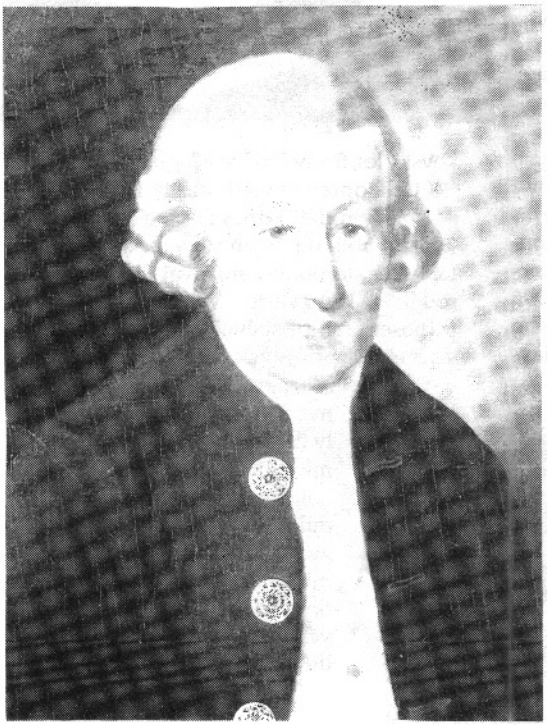

DAVID BECHER se narodil v Karlových Varech 19. února 1725 v domě "U dvou řetězů". Pocházel z nejstaršího karlovarského rodu, ze kterého téměř v každé generaci vzešel nějaký lékař či lékárník. Vyrůstal v těsné blízkosti Vřídla a byl bezpochyby již od malička silně ovlivněn fenoménem léčivých, v ústním podání přímo zázračných zřídel. Kromě toho žil v době, která jevila neobvyklý zájem o veškeré přírodní jevy.

Po absolvování latinské školy při piaristickém klášteře v Ostrově odešel Becher roku 1746 na pražskou univerzitu. Svá studia začal filozofií, ale po dvou letech přešel na medicínu. Jeho největší zálibou byla chemie. Po graduaci doktorem medicíny (1751) působil krátce ve Vídni, odkud se však vrátil do rodných Karlových Varů, aby se zde věnoval se

vší důkladností studiu pramenů. Hnán tímto svým nejvyšším zájmem odmítal i lákavé nabídky z Prahy. Roku 1758 se stal lázeňským lékařem, jenž měl díky nejlepším dobrozdáním od vídeňské lékařské obce vždy postaráno o vybranou klientelu. Jako všestranně nadaný a erudovaný lékař věděl o nejnovějších poznatcích své doby a také je dokázal uvádět v praxi. Právě v tomto směru převyšoval všechny své předchůdce.

Postupem doby stále intenzivněji zaváděl (mnohdy v experimentální rovině) do vžitého systému lázeňské léčby nové metody. Provedl první skutečně vědecký chemický rozbor karlovarských vod. Předepisoval k běžnému užívání vodu z dosud neuznávaných zřídel. Zasadil se o umírněnější dávky vypité vody - jako optimální denní množství stanovil 20 koflíků. Pozvedl koupele ve vřídelní vodě, na něž se stále více zapomínalo. Becher celý život zdůrazňoval a propagoval pití vody přímo u pramene. Tato zásada vedla v praxi k budování kolonád a specializovaných lázeňských zařízení, ke změně celého způsobu lázeňského života. Becher objevil v karlovarské vodě kysličník uhličitý a nazval jej Fixe Luft. Požadoval na pacientech více tělesného pohybu během léčby, doporučoval proto hojné vycházky. Chemicky prozkoumal Zámecký pramen a ordinoval jej k pitné kúře.

Vydání Becherova díla "Neue Abhandlung über das Karlsbad" znamenalo výrazný předěl v teorii i praxi karlovarského lázeňství. Kniha je pilířem karlovarského písemnictví.

Její první díl (chemicko-fyzikální analýzy) vyšel samostatně již v roce 1766. Becher jej dal vytisknout v Praze na vlastní náklady jen v omezeném počtu pro osobní

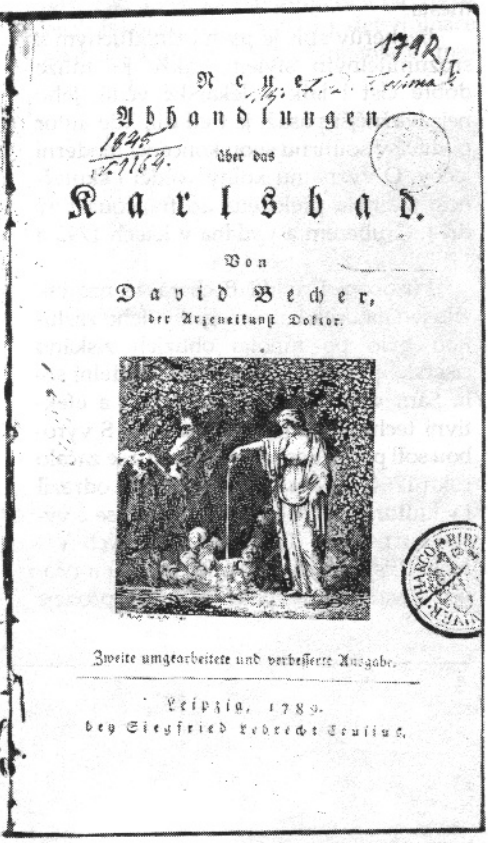

Neue
Abhandlungen
über das
Karlsbad.
Von
David Becher,
der Arzeneikunst Doktor.

Zweite umgearbeitete und verbesserte Ausgabe.

Leipzig, 1789.
bey Siegfried Lebrecht Crusius.

potřebu a pro přátele v Karlových Varech, tedy nikoliv do prodeje. Po čase zjistil v práci řadu nedostatků. Proto již záhy po vydání stáhl všechny dosažitelné výtisky a zničil je. Zachovalo se jen několik málo exemplářů.

Kompletně (3 díly) pak celá práce vyšla v Praze u W. Gerleho roku 1772. V úvodu druhého dílu se Becher zběžně zabývá dějinami města. Je však skromný a stručný a odvolává se na své povolanější předchůdce. Pak vzpomíná velkého požáru roku 1759, kterého byl sám očitým svědkem. Je udiven rychlostí, s jakou byly postaveny nové Karlovy Vary a přirovnává je k Fénixu, který povstal z popela. K vydání z roku 1772 je připojen plánek města a 2 schémata vřídelních vývěrů.

Potřetí bylo Becherovo pojednání o Karlových Varech vydáno v Lipsku u S. L. Crusia v roce 1789. V tomto honosně vybaveném tisku nacházíme mědirytinu Becherova portrétu a nový půdorysný plán města.

Becherův spis je psán jednoduchým a srozumitelným stylem, takže jej může dobře číst i laik v lékařské vědě. Jeho nejzávažnější pasáží je třetí díl, kde autor podává v souhrnu svou koncepci moderní léčby. O významu knihy svědčí i skutečnost, že byla přeložena do francouzštiny dr. J. Gruberem a vydána v letech 1795 a 1797.

Působení Davida Bechera se neomezilo jen na úsek balneologický. Jeho zásluhou bylo po mnoha obtížích získáno císařské privilegium k výrobě vřídelní soli. Sám vypracoval jednoduchou a efektivní technologii jejího získávání. S výrobou soli podle Becherova návodu se začalo roku 1764. Becherův vliv se kladně odrazil i v kulturní historii města. Přičinil se o výstavbu nového divadla v Karlových Varech. Přispěl větší finanční částkou a provoz divadla zabezpečil ziskem z prodeje vřídelní soli. Přišel první s nápadem leštit vřídelní kámen a takto upravený jej využívat k výrobě upomínkových předmětů. Nad kostelem M. Magdaleny založil velkou lázeňskou zahradu, kam vodil významné hosty a dával jim zde zasvěcený výklad o krásách a přednostech města. Jako horlivý propagátor Karlových Varů se stal předchůdcem Jeana de Carro. David Becher zemřel v roce 1792. Jeho první životopisci byli Jean de Carro a Rudolf Mannl. V roce 1925 napsal Becherovu biografii karlovarský archivář dr. Karl Ludwig.

Výsledky vědecké činnosti Davida Bechera utvořily pevnou vědní základnu, ze které vycházely všechny pozdější autority píšící o Karlových Varech (Hufeland, Kreysing, Lee, J. Frank a mnoho jiných).

Literatura:

1) Becher, David: Neue Abhandlungen vom Carlsbad. Prag, J. J. Clauser 1766.

2) Becher, David: Neue Abhandlungen vom Carlsbade. Prag, Gerle 1772.

3) Becher, David: Neue Abhandlungen über das Karlsbad. Leipzig, Crusius 1789.

4) Ludwig, Karl: Med. Dr. David Becher. Karlsbad 1925.

5) Ludwig, Karl: Dr. David Becher und sein Geschlecht. In: Karlsbader Historisches Jahrbuch, Karlsbad 1940, str. 59 - 62.

6) Burachovič, Stanislav: Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví. Rigorózní práce. Praha 1979.

7) Burachovič, Stanislav: Génius karlovarské balneologie. In: KAM, K. Vary 1991, č. 5.

RNDr. Jiří Bytel

ANOTACE NEPUBLIKOVANÝCH PŘÍSPĚVKŮ K POZNÁNÍ PŘÍRODY CHKO SLAVKOVSKÝ LES (5.)

Zveřejňujeme páté pokračování přehledu prací vztahujících se k území CHKO Slavkovský les, o jejichž publikaci nemáme informace a tedy předpokládáme, že publikovány dosud nebyly. V připravovaných pokračováních nabízíme všem zájemcům možnost připomenout své nepublikované práce (týká se i materiálů z let dávno minulých), včetně studentských.

Poznámka: Pokud není uvedeno jinak, zmíněné práce jsou k dispozici v knihovně Správy CHKO Slavkovský les v Mariánských Lázních.

✦

Bytel, J. (ed.) (1997): Záznamy o jednotlivých druzích netopýrů na území CHKO Slavkovský les (+ okolí) v roce 1996. - 8. s., nepublikovaný rukopis. Soupis údajů (9 autorů) o výskytu 11 druhů netopýrů, přehled lokalit (číslo mapovacího čtverce, nadmořská výška, katastrální území).

✦

Fídler, J. (1995): Studie obnovy břehových porostů řeky Teplé. - 21 s., nepublikovaný rukopis. Taxonomické zařazení dřevin břehové vegetace řeky Teplé v úseku od hotelu Richmond (katastrální území Karlovy Vary) po nádrž Podhora (k. ú. Mrázov - okres K. Vary); zhodnocení porostů a druhové skladby (dřeviny i byliny - včetně výskytu bolševníku velkolepého), posouzení zdravotního stavu břehových porostů a návrh na jejich rekonstrukci (5 etap), determinace hlavních škůdců. Fotodokumentace, ma-

py. (*Pozn.: Výtisk uložený na Správě CHKO Slavkovský les je bez fotodokumentace*).

✦

Melichar, V. (1996): Vegetační průzkum lokality Golfresort Lázně Kynžvart. - 14 s., nepublikovaný rukopis. Charakteristika území (okolí zámku Kynžvart -katastrální území Lázně Kynžvart, Dolní Žandov - okres Cheb), literární údaje (1878 - 1995) o lokalitách výskytu 43 ohrožených a vzácných druhů rostlin (dle červeného seznamu pro CHKO Slavkovský les - pracovní verze k dispozici u autora), zjištěné lokality výskytu 7 ohrožených a vzácných druhů rostlin (z podzimu 1996); přehled a charakteristika mapovaných fytocenologických jednotek, doporučený management ploch, přehled střetových ploch mezi zájmy ochrany přírody a projektem golfového hřiště, návrhy řešení. Literatura, mapy (1 : 5000).

✦

Melichar, V. (1997): Seznam lokalit v CHKO Slavkovský les, navržených pro cílené obhospodařování (management) z financí MŽP. - 4 s., nepublikovaný rukopis. Seznam 38 lokalit s výskytem nelesních mokřadních, lučních nebo teplomilných rostlinných společenstev s návrhem účelového obhospodařování (pro každou lokalitu uvedena přesná lokalizace, přibližná rozloha, přibližný počet vzácných či ohrožených taxonů, výskyt vzácných či ohrožených společenstev, navržený typ obhospodařování, pořadí důležitosti). Odborné pokyny pro seč, pastvu i prořezávky.

✦

Pelc, M. (1981): Mechorosty rezervací CHKO Slavkovský les. - 87 s., nepublikovaný rukopis - diplomová práce (Přírodovědecká fakulta UK Praha, katedra botaniky). Historie vzniku CHKO, charakteristika území (geolog., klimat., fytogeogr., vznik a vývoj rašelinišť, zvláště chráněná území). Přehled bryologického výzkumu území, přehledy mechorostů (celkem 115 druhů, z toho 84 druhů zjištěných autorem v letech 1979 - 1980) v jednotlivých zvláště chráněných územích: NPR Kladské rašeliny - části Tajga, Paterák, Lysina (katastrální území Mar. Lázně, Prameny, Lázně Kynžvart - okres Cheb., k. ú. Vranov u Rovné - o. Sokolov), PR Smraďoch (k. ú. Mar. Lázně - o. Cheb), PR Vlček (k. ú. Prameny, Sítiny - o. Cheb), PR Planý vrch (k. ú. Mnichov u Mar. Lázní - o. Cheb), NPR Pluhův bor (k. ú. Louka u Mar. Lázní - o. Sokolov), NPP Křížky (k. ú. Prameny - o. Cheb), PP Dominova skalka (k. ú. Louka u Mar. Lázní - o. Sokolov); souhrnný přehled mechorostů s lokalitami výskytu. Fotodokumentace, mapa, literatura (*Pozn.: Výtisk uložený na Správě CHKO Slavkovský les je bez mapy a fotodokumentace*).

✦

Pivoňková, L. (ed.) (1997): Výsledky exkurzí floristického kurzu v roce 1996 do CHKO Slavkovský les. - 9 s., nepublikovaný rukopis. Soupisy zjištěných druhů rostlin na trasách tří exkurzí floristického kurzu (9. - 11. 7. 1996); katastrální území Tisová u Otročína, Poutnov, Babice u Poutnova - vše okres Karlovy Vary; Prameny, Lazy, Lázně Kynžvart - vše o. Cheb; Nová Ves u Sokolova - o. Sokolov).

✦

Trégler, M. (1996): Golfové hřiště Lázně Kynžvart - doplněk ke zprávě "Vegetační průzkum lokality (Melichar, 1996)". - 2 s., nepublikovaný rukopis. Doplňující údaje o lokalitách výskytu 6 ohrožených a vzácných druhů rostlin (v letech 1988 - 1996) na území uvažovaného golfového hřiště v okolí zámku Kynžvart (katastrální území Lázně Kynžvart, Dolní Žandov - okres Cheb), poznámky k managementu ploch a k záměru výstavby golfového hřiště. Mapa (nález lněnky pyrenejské).

Ing. Zdeněk Němec

BOROVICE BLATKA
VE SLAVKOVSKÉM LESE

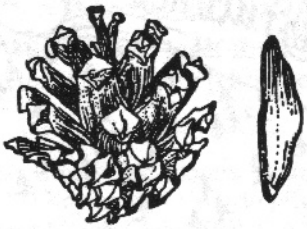

Mezi původní dřeviny CHKO Slavkovský les patří borovice blatka (= borovice bažinná, *Pinus rotundata LINK, syn. Pinus mugo TURRA subsp. rotundata / LINK / JANCHEN et NEUMAYER, Pinus uliginosa NEUMANN*).

Stručně je možné charakterizovat borovici blatku jako strom, který dosahuje až 20 m výšky; dřevo je tvrdé a málo smolnaté. Borka je šedo černá a rozpraskaná; letorosty jsou světle zelené, později červenohnědé a lysé. Pupeny jsou úzce vejčité, tupě zakončené a rezavě hnědé. Jehlice jsou tuhé a po dvou v brachyblastech; dosahují délky 3,5 - 4,5 cm, na konci jsou tupě zakončené a jejich okraj je pilovitý. Jehlice opadávají po 3 - 6 letech. Samčí šištice bývají až 1 cm dlouhé, většinou jsou oranžové. Šišky jsou vejčitě asymetrické. Semena bývají 4 - 5 mm dlouhá a mívají blanité křídlo.

Ve Slavkovském lese se s borovicí blatkou můžeme setkat na třech stanovištích; prvním stanovištěm je NPR Kladské rašeliny, část Tajga u Kladské, druhým stanovištěm je část Paterák, v obou případech se jedná o populace, které jsou zcela perspektivní. Třetím stanovištěm je rašeliniště u Čisté (mezi Čistou a Krásnem), které se v současnosti těží. Dochovalá populace se zde nalézá na okraji těženého ložiska. Bylo by žádoucí, aby se podařilo i tuto malou populaci uchovat.

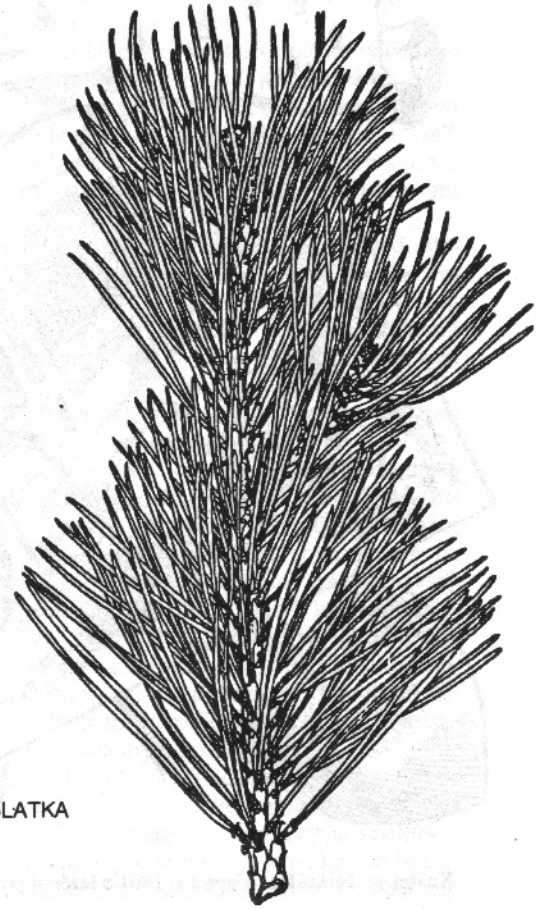

BOPROVICE BLATKA

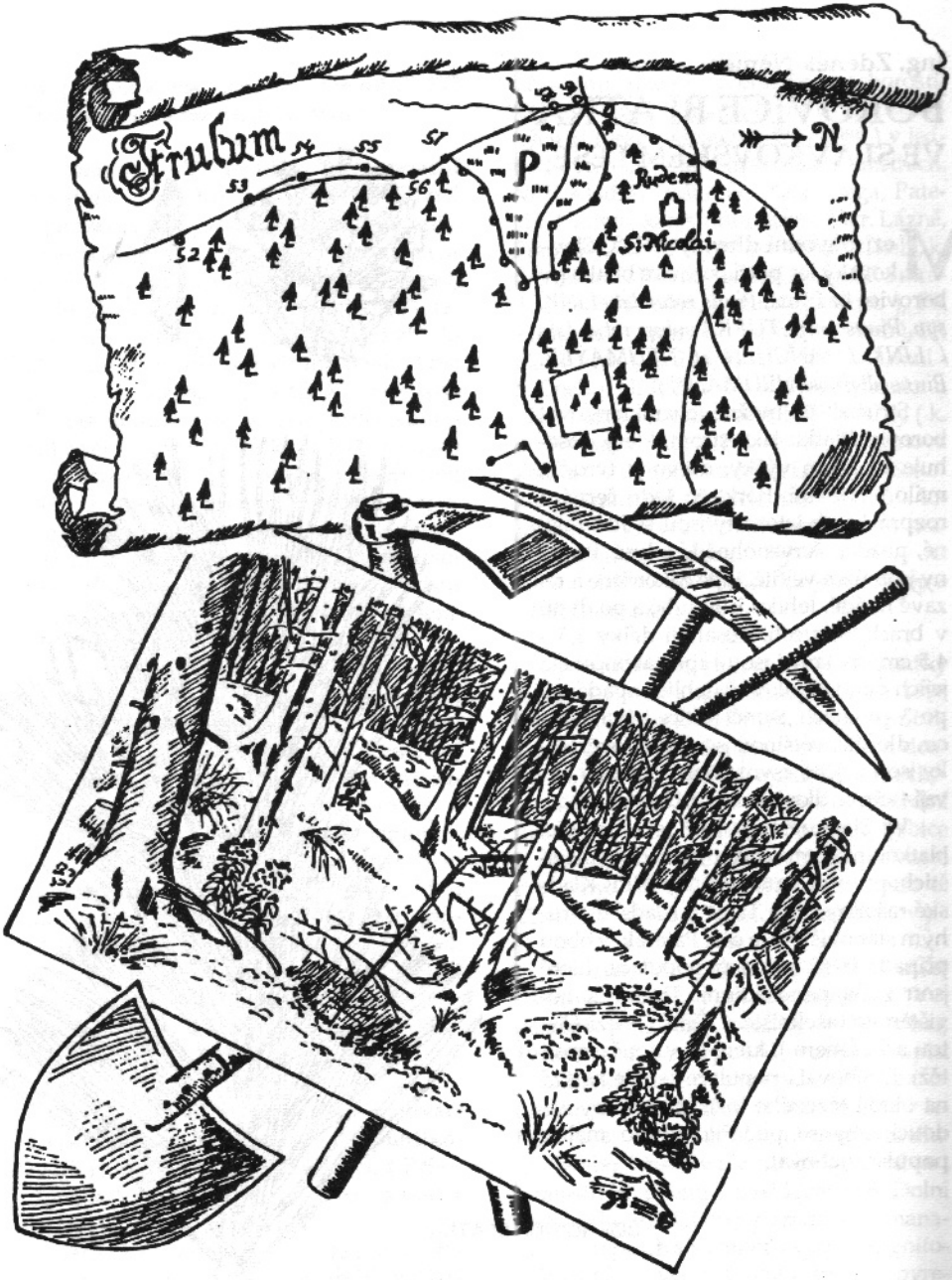

Kostel sv. Mikuláše. Mapa z r. 1801 a terénní pozůstatky.

Josef Brtek

POVĚSTI O KOSTELE SV. MIKULÁŠE

Převzato z publikace okresního muzea v Sokolově: Josef Brtek Pověsti Svobodného královského horního města Horní Slavkov a jeho okolí / 1994

Hovoří-li se mezi zasvěcenými o Krudumu, jen málokdy nepřijde řeč také na starou, ještě ve středověku zaniklou stavbu, která stávala opodál jeho úpatí. Její zbytky, dokonale zarostlé hustým lesem, se v podobě terénních nerovností dodnes nacházejí nedaleko cesty od bývalé myslivny v Třídomí do osady, dříve vesnice, Nadlesí. Podle ústního podání zdejších německých obyvatel měly být zarostlé a zasypané zříceniny pozůstatkem dávného kostela svatého Mikuláše. K tomuto houževnatě udržovanému názoru se přiklonili také někteří starší zdejší vlastivědní badatelé v čele s významnou autoritou dr. Antonem Gnirsem. Ten své závěry opíral zejména o mapu loketského panství z roku 1801, kde jsou trosky zaniklé stavby zachyceny jednoduchým půdorysem a označeny popiskou "Rudera S. Nicolai" - zříceniny sv. Mikuláše, jakož i o nejstarší zmínku o kostele sv. Mikuláše z r. 1253. Tehdy král Václav I. předal řádu křižovníků s červenou hvězdou do užívání farní kostel svatého Václava v Lokti a jeho tři filiální kostely: kostel sv. Wofganga, který stával do 17. století při cestě do Lokte od severu, kostel sv. Jana Křtitele, který stával do roku 1973 u vjezdu do Lokte od východu, a kostel sv. Mikuláše, který měl stávat snad právě zde, jižně od Lokte a východně od Horního Slavkova.

Z těchto kostelů je právě kostel sv. Mikuláše opředen největším množstvím nejasností a záhad. Kdo byl jeho zakladatelem? Panovník? Křižovníci? Někdo jiný? Kdy vlastně přesně vznikl? V roce 1253 nebo dříve? Jak dlouho sloužil svému účelu? Kdy zanikl? Co bylo příčinou jeho zániku? Válka? Něco jiného? A byl to vůbec kostel? Nebo něco jiného? Příliš mnoho otázek víří člověku hlavou, když prochází tato tichá místa.

Sokolovský kněz a vlastivědný badatel Franz Ulsperger kladl jeho založení - spolu se vznikem kapličky sv. Barbory před Sokolovem - do doby kolem roku 1247, avšak kde svůj údaj čerpal, není známo, a tak jeho letopočet musíme přijímat velmi obezřetně.

Za zmínku stojí také nahlédnutí do staré, bohužel nedatované mapy horního Pohří, obsahující oblast od Chebu až k Ostrovu nad Ohří, Himlštejnu a Měděnci, která má při okrajích "přesné vyobrazení města Lázně císaře Karla" (Karlových Varů) a kterou někdy koncem 17. nebo počátkem 18. století "s obzvláštní pílí zhotovil Matouš Seutter, Jeho římského císařského a královského katolického Veličenstva zeměpisec v Augspurku". Mistr Seutter nám západně od Horního Slavkova směrem na Hruškovou kostel skutečně zakreslil, avšak označil jej "Jacobs Kirchel" - kostelík svatého Jakuba. Z Augsburgu je do Horního Slavkova tuze daleko, a tak se jen můžeme dohadovat, zda počestného, obzvláště pilného zeměpisce Seuttera při tvorbě mapy nespletla mylná předloha.

K upřesnění dosavadních nevalných znalostí byla v r. 1989 archeologem Karlovarského muzea a jeho dvěma spolupracovníky podniknuta pochůzka v místě údajného mikulášského kostela a odborný

terénní průzkum. Díky povrchovému průzkumu byl jak upřesněn půdorys stavby, tak i zakreslen příkop a val a opodál, při rozcestí cest z Hruškové do Nadlesí a Třídomí, zjištěn pahorek částečně obehnaný příkopem. Existence kostela byla zpochybněna a byl vysloven názor, zda se zde nenacházela opevněná celnice nebo dokonce tvrz. Systematický archeologický výzkum však zatím ještě nebyl proveden a tak otázka, k čemu stavba (či stavby?) v těchto končinách sloužila, zůstává i nadále bez jednoznačné odpovědi. Snad ji úspěšně podá 21. století.

V zájmu objektivity se zde sluší poznamenat, že na možnost, že tu stávala celnice, upozornil již v r. 1938 badatel Rudolf Prosch poukazem na zachovaný pomístní název "U celníka". Z Hruškové prý tudy vedla na Horní Slavkov stará solná stezka. Antonín Prokop Schmitt, učitel na reálce v Lokti a vydavatel nejstarší sbírky pověstí z Loketska a Slavkovska, záhadnou zříceninu v roce 1864 popsal takto: "Nedaleko dolu na železnou rudu, právě tam, kde - jak už bylo řečeno - se hruškovská cesta dělí, leží na mírném návrší slušně obsáhlé zbytky zdí, jež coby trosky někdejšího mikulášského kostela bývají všeobecně označovány pouze "Na Mikuláši".

Od Vinného pramene, živoucího pramene se znamenitou pitnou vodou, vystoupíme po oblázcích a mechu křovím vzhůru a nejprve dojdeme k dlouze se táhnoucímu zdivu, jež je proti východu slunce zaokrouhleno. Odtud dolů se jde na základy dvou čtyřrohých věží, potom jedné kulaté věže. Mezi těmito (věžemi - pozn. JB) a poslední (věží -pozn. JB) se táhnou ještě slušně zachované náspy okolo všeho, proti půlnoci vede cesta do Lokte. Prostor nalézající se uvnitř těchto hranic byl už horlivými hledači pokladů velmi silně prorýpán - což vyprávějí četné nepříliš staré historky o hledačích pokladů - a kdyby tyto horoucí žádosti po zde skrytých velkých pokladech ještě několik let neměly ustávat, nezbylo by z nyní ještě rozeznatelných zdí nic více, než pusté hromady kamení. Zbožní lidé tvrdili, že ještě viděli vysoké kusy zdí s krásně obroubenými okny, a před padesáti lety dodalo rozsáhlé kopání vskutku výsledek. Narazilo se na sklepení a v něm byl nalezen kulatý stůl z dubového dřeva s uprostřed zasazenou mramorovou deskou. Na ní stál krucifix mezi dvěma svícemi, před nimi ležel stilet (krátká vícehranná dýka - pozn. JB). Na zdi ležela kostra."

Schmittovy údaje o zlatokopecké činnosti různých hledačů pokladů z řad obyvatel okolních míst potvrzuje jak obsah některých pověstí, které zaznamenal o generaci později Josef Salomon, tak i povrchový průzkum místa v roce 1989, kdy byly uvnitř stavby shledány četné nerovnosti, nesporně vzniklé někdejším překopáním.

Nejen Krudum, ale i krajina pod Krudumem zůstává pro dnešní české obyvatele stejně záhadná jako pro někdejší obyvatele německé. A tam, kde scházejí vědomosti, nastupuje fantazie. Němci kdysi v některých vesnicích na Karlovarsku věřili, že právě odtud, z rozvalin mikulášského kostela, k nim každoročně v prvních prosincových dnech přichází svatý Mikuláš, aby jejich dětem nadělil dárky podle toho, jak byly celý rok hodné. A nejen to. Vyprávěli si o záhadném kostele i nejednu pověst. Takřka ze všech je patrná jejich víra, že nejen v rozvalinách kostela, nýbrž i v jeho okolí se dějí věci zázračné, nadpřirozené. Povězme si ty pověsti. Stojí za to, abychom si je zde vyprávěli s nimi.

13. O TŘECH SESTRÁCH

V prastarých dobách stály v okolí Sokolova tři malé kostelíky, kaple sv. Barbory na kopci Hardu, kostel sv. Mikuláše na

úpatí Krudumu a kostel sv. Kateřiny na cestě do Lomnice. Všechny tři jsou historicky prokázány, oba první už okolo r. 1247, kdy byly přiřknuty řádu křižovníků, kateřinský kostel listinou z r. 1580, v kterémžto roce byl už zpustlý a rozpadlý. V době reformace se totiž nikdo více o tyto kaple nestaral, a tak se rozpadly a kameny byly použity k jiným účelům. O těchto kaplích pověst vypráví:

Před mnoha a mnoha lety žily v Sokolově tři velmi zámožné sestry, které činily velmi mnoho ke cti boží a k dobru svých spoluobčanů. Aby mohly dělat mnoho dobrého a nedílně sloužit bohu, zřekly se sňatku a v životě zůstaly dlouho bez manžela. Aby uskutečnily obzvláště bohulibé dílo, rozhodly se tyto tři sestry, že každá z nich postaví kostel. Tak tedy jedna postavila kapli sv. Barbory na Hardu, druhá kostel sv. Kateřiny na cestě do Lomnice a třetí kostel sv. Mikuláše na úpatí Krudumu. *(podle F. Ulspergera, 1934)*

14. O TAJEMNÉ HUDBĚ

a) Od mikulášského kostela bývá občas slýchat nádherná hudba, znějící nahoru ke Krudumu, což často tvrdíval místní představený Nadlesí, velmi klidný a rozumný muž. *(podle A. P. Schmitta, 1864)*

b) Z míst mikulášského kostela je často slýchat znít nahoru ke Krudumu čarovnou hudbu, smutnou a žalostnou jako zpěvy nad mrtvým. *(podle F. Flotha, 1898)*

15. O HLEDAČÍCH POKLADŮ V MIKULÁŠSKÉM KOSTELE

Toto místo je obýváno tajemnými bytostmi, jejichž přítomnost jednoznačně potvrzovaly různé zážitky. Tak jednou byli dva hledači pokladů zasypáni hrozným deštěm kamení právě ve chvíli, když chtěli ze země vyzdvihnout velkou truhlu. Museli svou práci přerušit a dát se na útěk.

Když příštího rána místo opět navštívili, byla jáma, kterou předtím pracně vykopali, celá zasypaná. *(podle A. P. Schmitta, 1864)*

16. O ŠEVCI A POKLADU

Jednomu chudému ševci z městečka Čistá u Krásna se jedné noci zdálo, že má jít do rozpadlého kostela svatého Mikuláše nedaleko Třídomí a vysadit tam velkou kamennou desku před oltářem; pod ní že má být uložen poklad, sestávající ze zlatých a stříbrných nádob, mincí atd., které tu měly být za dávných časů zakopány a nyní ho měly vysvobodit z jeho nuzného postavení.

Vyzbrojen motykou, vydal se švec druhého dne na kopec a když přišel do rozvalin někdejšího svatostánku, dal se do práce. Odstranil velkou kamennou desku, která mu ve snu označila místo pokladu, a záhy vyhrabal slušný otvor, když tu náhle zaslechl lidský hlas, který se zdál přibližovat k místu, kde se nacházel. Pojal ho strach, a tak rychle naházel vyhrabanou hlínu zpátky do otvoru a vzdálil se z rozvalin s pevným úmyslem, že svůj záměr provede příštího dne.

Když vycházel z trosek kostela, spatřil několik mužů, avšak nevšímal si jich a šel domů.

Druhého dne chtěl pokračovat v započatém díle, ale lekl se, neboť na místě, kde minulého dne kopal, našel hlubokou jámu. Po pokladu v ní ale nebylo ani památky.

Jak se švec později dozvěděl, muži, které potkal, byli z Lokte a lovili ve zdejším lese. Když ho viděli spěchat s motykou z rozvalin kostela, zmocnila se jich zvědavost, vstoupili do zříceniny a našli tam čerstvě vyhrabanou zem. V blízké vesnici si tedy opatřili nářadí a začali hlínu znovu vyhrabávat. Náhle spatřili ve vykopané jámě třpyt zlaťáků; kromě nich nalezli i množství drahocenných zlatých a stříbrných předmětů. Užasle na ně hleděli a báli se, že celý poklad zase zmizí. Ale nestalo se, a tak s cenným nálezem spěchali do Lokte, na lov už ani nepomysleli. Tam se rozdělili a od té doby žili jako bohatí a vážení lidé. O svém nálezu zpočátku mlčeli, časem však o štěstí, které je potkalo, některým lidem řekli, a tak se všechno dozvěděl i nebohý švec, který div neupadl do zoufalství. Pozdě litoval, že svou práci přerušil a místo opustil. Kdyby poklad vyzvedl s oněmi muži, byl by dostal svůj podíl a nemusel by se spokojit s prázdnou náručí. *(podle J. Salomona, 1890)*

17. STRAŠIDLA U MIKULÁŠSKÉHO KOSTELA

Stejně jako v Krudumu, tak i v někdejším klášterním sklepení u sv. Mikuláše se mělo nacházet velké množství toho nejlepšího vína. Měl ho hlídat tajemný muž v kapuci, jenž v těchto končinách býval často k vidění vždy v poledne.

Drvoštěpové a sedláci tu zase často potkávali ženu v bílých šatech a s bílým šátkem na hlavě. Na řemeni nesla svazek klíčů a kromě nich ještě prázdný nový hrnec s novou lžící v něm. Ačkoliv bílou paní lidé často oslovovali, nikdy od ní nedostali žádnou jasnou odpověď a znenadání jim mizela z očí. *(podle J. Hahna, 1912, 1925)*

18. SÝR OD TAJEMNÉ ŽENY

Jednoho krásného dne šel jeden muž s košem plným vajec přes Krudum. Poněvadž byl velmi unaven, posadil se na kámen u cesty. Během svého odpočívání by byl rád něco snědl, ale nic s sebou neměl. Tu poprosil jednu ženu, která šla právě po cestě kolem, jestli nemá něco k jídlu, že je velmi hladový. Žena mu pravila: "Mám jen dva sýry, ale víc nic." "To nic," řekl muž, "jen je sem dejte."

Vzal darované sýry, ale snědl z nich pouze jeden, který chutnal velmi dobře. Druhý sýr chtěl podat zpět ženě, avšak ta náhle zmizela. Muž si strčil sýr zamyšleně do kapsy a znamenitě posílen lehce zdolal zbytek cesty. Když přišel domů, chtěl chutný sýr sníst se svými dětmi. Velmi se však podivil, když místo sýra vytáhl z kapsy veliký kus ryzího zlata. *(podle Sagen der Karlsbader Landschaft, 1926)*

19. SEDLÁK A TŘI SÝRY

Jeden sedlák nesl do Sokolova na trh plný hrnec sýrů. Na zpáteční cestě byl unaven, a tak si pod ruinami mikulášského kostela sedl na pařez, aby si odpočinul. Když utišoval svůj hlad kouskem chleba, řekl si: "Musím se podívat, zda mi nezbyl ještě nějaký sýr."

Rozvázal šátek a skutečně - na dně hrnce ležely tři sýry. Avšak když chtěl jeden z nich nabodnout svým zavírákem, čepel nože sýrem nepronikla.

"A hleďme, copak je v tom sýru," podivil se muž a sýr nožem ostrouhal. Tu se ukázalo, že v sýru se nachází kus zlata a stejně tomu bylo i v ostatních sýrech. S jakou radostí je sedlák doma ukázal svým bližním! *(podle A. P. Schmitta, 1864)*

20. O ŘEZNÍKU A SÝRECH

Jiný muž, řezník z Hruškové, nesl také na trh sýr a cestou se v místech mikulášského kostela posadil na kámen. Najednou šel tudy po cestě jakýsi cizinec. Vyprosil si od řezníka čtyři sýry a dal mu za ně tři krejcary.

Když chtěl potom řezník v Třídomí zaplatit za pivo, ke svému překvapení našel v kapse své vesty namísto tří krejcarů tři třpytivé tolary. Spěchal zpátky na místo kde odpočíval, a shnáněl se po cizinci, ale marně. Tu v domnění, že krejcary pocházejí z kamene na kterém seděl, ho rozbil. Tím ovšem mohl být kterýkoliv kámen jemu podobný, neboť v rozbitém kameni nic nenašel.

Muž měl ostatně štěstí, že kvůli jeho horlivému vyptávání po cizinci se mu nepřihodilo žádné další neštěstí, poněvadž nedlouho předtím zde onemocněl jeden starousedlík, který spatřil záhadného cizince a příliš se po něm sháněl. *(podle A. P. Schmitta, 1864)*

21. O PŮLNOČNÍ MŠI

Když o Štědrém večeru zvony slavkovského horního kostela vyzváněním oznamovaly svátek vánoc, pak bylo živo také v tichých zimních lesích Krudumu. Z napůl propadlých ústí šachet se vynořovaly temné postavy, které v dlouhé řadě nehlučným krokem spěchaly ke svému nočnímu cíli.

Byli to mrtví havíři Slavkovského lesa, kteří tu před mnoha lety dobývali z hlubin hory drahocennou cínovou rudu a svou namáhavou prací dopomohli horním městům Hornímu Slavkovu, Krásnu a Čisté k vážnosti a bohatství. Jako dík za to Všemohoucí zemřelým havířům každoročně o Svaté noci vrátil pozemský život, takže mohli na místě své někdejší činnosti slavit ve svatomikulášském kostele narození Krista.

Tento kostelík, švédským vojskem do základů zničený a dnešním lidem známý jen z několika trosek a historických poznámek, se o této noci vynořuje z lesní půdy, aby odedávna dobře známým zvukem svého zvonu volal havíře k oslavě posvěcené noci.

Nyní k tomu opět jednou došlo. Ve svých černých oděvech se horníci tlačili do jasně osvětleného mikulášského kostela. Mírný svit svíček z cínových svícnů naplnil svatostánek horkým světlem.

Mladí havíři po obou stranách oltáře drželi ve svých rukou stříbrné misky se vzácnými kousky rudy ze Slavkovského

lesa. Oltář samotný korunoval betlém zhotovený ze třpytivé horniny. Na stolku pokrytém červeným sametem se skvěly symboly černých mužů: mlátek, želízko a hrábě na cín, zatímco postranní stěny kostela byly nádherně vyzdobeny znaky báňských měst.

V prvních řadách lavic seděli ve vznešené póze vousatí muži v bílých nabíraných límcích. Jejich jména se ještě dnes vyskytují v zažloutlých kronikách jako jména šlechtických vlastníků v báňských městech, jako jména purkmistrů, radních a cechmistrů. Vzadu naplňovalo množství havířů kostelní loď do posledního místečka.

Slavnostním burácením varhan začala půlnoční mše, kterou celebroval bělovlasý kněz ve zlatém mešním rouchu. Dokonce i lesní zvěř naslouchala nebeským tónům mešní hudby. Když nahoře vedle varhan žáci hornoslavkovské latinské školy jásavě volali "Gloria in excelsis deo", vzplálo venku na vrcholu hory Krudum daleko viditelné světlo. Obklopen zářícím světlem se dolů snesl anděl a zvěstoval nábožně naslouchajícím radostnou zvěst o narození Spasitele. "Mír zemi a lidem lásku," šeptaly uctivě hranaté rty havířů.

Chvalozpěvem přesvatá noc černých mužů skončila. Temné postavy se vrátily zpět do svých šachet a také vůní kadidla naplněný kostelík svatého Mikuláše se opět ponořil do sněhu až do půlnoční mše v příštím roce. Jen hvězdy svítili čistě a jasně jako křišťály nad setmělým Slavkovským lesem, vstříc nadcházejícímu vánočnímu jitru.

(podle: Schlaggenwald einst kaiserlich freie Bergstadt atd., 1991)

Poznámka:

ad 13) O třech sestrách - První zmínku o kostele sv. Mikuláše klade prof. dr. A. Gnirs (c. d. 1927, s. 56) do r. 1253, kaplan F. Ulsperger používá výraz "okolo r. 1247". Kvůli zasazení výrazu do širšího kontextu zde uvádím i jeho předmluvu k pověsti.

ad 14b) O tajemné hudbě - Výraz "Leichengesänge" je přeložen jako "zpěvy nad mrtvým", lze ovšem užít i jiný překlad.

ad 21) O půlnoční mši - "Gloria in excelsis deo" = lat.: Chvála bohu na výsostech. - Celebrovat = sloužit mši. - Tato pověst se jinde v dostupných pramenech a literatuře nenachází. Zdá se, že jde o sentimentální "pověst", dodatečně vzniklou mezi vysídlenci v SRN, nebo o pověst, tradovanou mezi nimi ústně a dodatečně zapsanou a zbeletrizovanou.

Vladimír Melichar

BUČINA U RICHMONDU - BOTANICKÁ PERLA LÁZEŇSKÝCH LESŮ KARLOVY VARY

Na jižním okraji Karlových Varů, nedaleko lázeňského sanatoria Richmond najdeme poměrně zachovalé zbytky listnatých lesních porostů původního složení o rozloze asi 50 ha. Porost se nachází na pravobřežních svazích údolí řeky Teplé v nadmořské výšce 400 až 560 m. Svahy protínají tři strmé rokle s bystřinkami: U Černé Marie, Vítkova a Kamenná rokle. Území je ze západu ohraničeno meandrem Teplé a areálem Kouzelného městečka, z jihu masivem Vítkovy hory, z východu planinou Na Krachu a ze severu ulicí Na Milíři. Po svazích prochází Beethovenova cesta a Mieckiewiczova stezka. Lokalita se nachází na území Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, fytogeograficky náleží do

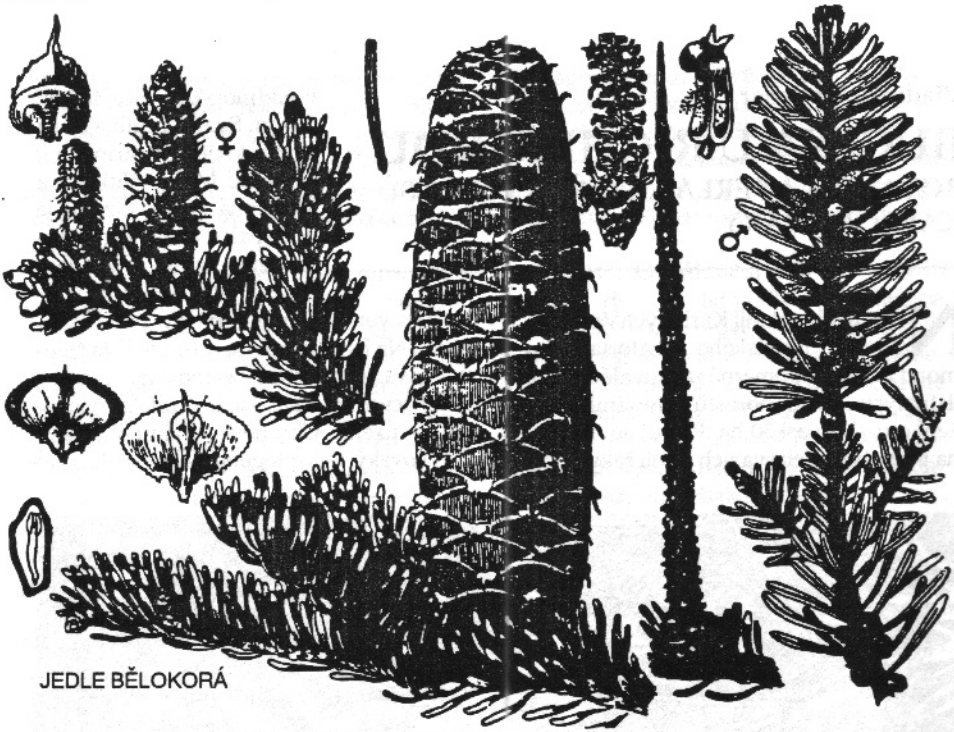

JEDLE BĚLOKORÁ

okresu Tepelské vrchy, podokres Kaňon Teplé. Geologickým podkladem jsou biotitické až muskovitické granity.

Dle geobotanické rekonstrukční mapy zde původními vegetačními jednotkami byly kromě luhů podél Teplé květnaté bučiny (podsvaz Eu - Fagenion) a suťové lesy (svaz Tilio - Acerion). Lesnická typologická mapa uvádí z území kyselé a svěží dubové bučiny, bohaté a kyselé jedlové bučiny, svěží bukové jedliny (vše ve více typech). Dnes je zde mozaika květnatých a kyselých (svaz Luzulo - Fagion) bučin a jedlin různého stáří (nejstarší porosty mají okolo 200 let), přerušovaná výsadbami smrkových monokultur. Suťové lesy zde nejsou vyvinuty.

Z dřevin kromě buku lesního (*Fagus sylvatica L.*) a převážně vysázeného smrku ztepilého (*Picea abies (L.) Karst*) se poměrně výrazně uplatňuje jedle bělokorá (*Abies alba Mill.*), na podmáčených svazích javor mléč (*Acer platanoides L.*), na světlinách nastupuje jilm drsný (*Ulmus scabra Mill.*) a řídce přimíšen je dub zimní (*Quercus petraea (Matusch.) Lieblein*), borovice lesní (*Pinus sylvestris L.*), bříza bělokorá (*Betula pendulla Roth.*), lípa srdčitá (*Tilia cordata Miller*).

Z význačných keřů bych jmenoval srstku angrešt (*Grossularia uva - crispa (L.) Miller*), zimolez černý (*Lonicera nigra L.*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum L.*), a vzácně se vyskytující rybíz alpský (*Ribes alpinum L.*).

Bylinné patro je velmi bohaté a obzvláště na počátku vegetační sezony se vyznačuje rychlým střídáním aspektů. Ještě před olistěním buku rozkvétá kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos L.*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus (L.) Bernh.*), keřík lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum O.*) a při potocích oba mokrýše, mokrýš střídavolistý (*Chrysosplenium alternifolium*

L.) a výrazně subatlantský druh mokrýš vstřícnolistý (*Chrysosplenium oppositifolium L.*). O dva - tři týdny později rozkvétá kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera L.*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura Dumort.*) a jaterník podléška (*Hepatica nobilis Schreber*), druh zde vyzařující z Doupovských hor. V pozdním jaře bohatě kvete aromaticky výrazná mařinka vonná *(Galium odoratum (L.) Scop.*) a samorostlík klasnatý

(*Actea spicata L.*). Ještě později rozkvetou záplavy konvalinek vonných (*Convalaria majalis L.*) a kokoříků přeslenitých (*Polygonatum verticillatum (L.) All.*). Počátek léta je ve znamení kvetoucích lilií zlatohlavých (*Lilium martagon L.*) a jedovatého vraního oka čtyřlistého (*Paris quadrifolia L.*). V pokročilém létě často najdeme podivná květenství žluťuchy orlíčkolisté (*Thalictrum aquilegifolium L.*) a čarovníky (*Circea spp.*).

V olišnách na břehu Teplé rostou další vzácné rostlinky: žlutě kvetoucí sasanka

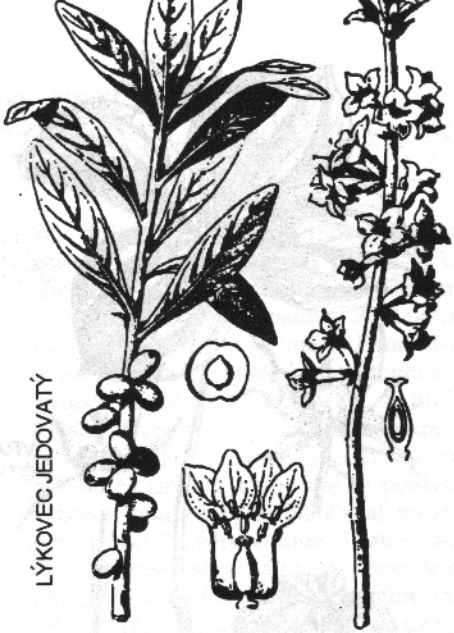

pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides L.*), prvosenka vyšší (*Primula elatior (L.) Hill.*), udatna lesní (*Aruncus vulgaris Kostel.*) a přeslička luční (*Equisetum pratense Ehrh.*).

V celé Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les se podobné, druhově bohaté porosty květnatých a kyselých bučin vyskytují pouze maloplošně u Kynžvartu (PR Holina), u Mariánských Lázní (Žižkův vrch) a na Bukové hoře u Karlových Varů. Bučina u Richmondu je botanicky i lesnicky cenná lokalita (největší, téměř čtyřicetimetrový buk má ve výčetní výši obvod 410 cm a není to zdaleka ojedinělý exemplář), která by si zasloužila jako zbytek původní vegetace zařazení do I. zóny CHKO.

Pro zachování lokality je potřebné vhodné lesnické hospodaření. Nutné je převedení smrkových výsadeb na bučiny (s jedlí, lípou a jilmem), smrk zde totiž není původní dřevinou, způsobuje okyselení a podzolizaci půdy. S tím je spojeno potlačení významných geofytů a ochuzení bylinného patra vůbec. Potřebné je udr-

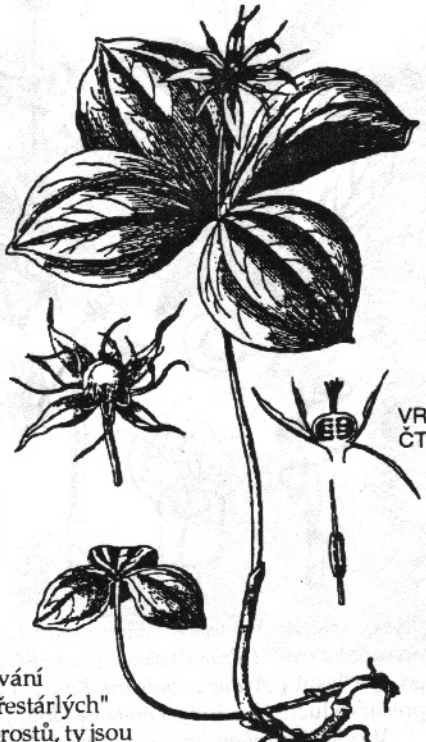

VRANÍ OKO ČTYŘLISTÉ

žování "přestárlých" porostů, ty jsou výhradním stanovištěm mnoha organismů, zvláště pomalu se šířících rostlinných taxonů.

Udržování lesních cest je možné pouze jemnou mechanizací a případná těžba pouze šetrnými způsoby.

Můj krátký článek nechť slouží k popularizaci a ochraně této význačné lokality. Za laskavé přečtení a podnětné poznámky k textu děkuji M. Tetetrovi.

Literatura:

ANONYMUS (1990): LHC Lázeňské lesy Karlovy Vary - Typologická mapa 1 : 10 000. - Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs n. Labem - pobočka Plzeň.

KODYM, O., BIELY, A., FUSÁN, O. a kol. (1966): Geologická mapa ČSSR. - Ústřední ústav geologický, Praha.

MIKYŠKA, R. a kol. (1969): Geobotanická mapa ČSSR. - Academia, Praha.

ŘEHÁKOVÁ, Z. (1952): Fytogeografický nástin květeny Doupovských hor. - ms. - Knih. kat. bot. PřF UK, Praha.

STERNECK, J. (1938): Heimatkunde des Bezirkes Karlsbad 4. Die Welt der Pflanzen. - 146 str., Karlsbad 1938.

VRHELOVÁ, I. (1974): Dřeviny vymezeného území Krušných hor, Doupovských hor a Karlovarské kotliny. - 199 p., ms - Knih. kat. bot. PřF UK, Praha.

ŽLUŤUCHA ORLÍČKOLISTÁ

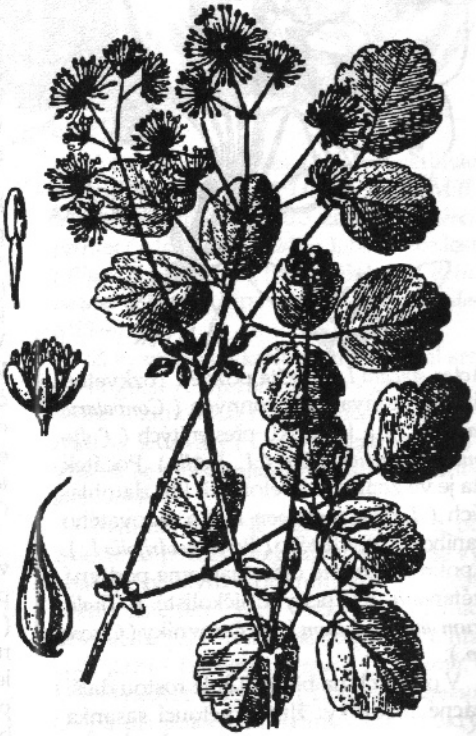

Ing. Stanislav Wieser

BUDE PATŘIT KRUDUM DO CHKO SLAVKOVSKÝ LES?

Ve 43. čísle Arniky jsme se zmínili o vedení hranice oblasti v okolí Andělské Hory, která je jakoby vypreparována ze svého přírodního zázemí. Postupně se zmíníme o dalších podobných místech, kde je vedení hranice chráněného území pro nezasvěcené pozorovatele těžko pochopitelné.

U Rudolce se hranice CHKO stáčí od silnice 1/6 na jih a velikým "zálivem" obchází jižní úpatí Krudumu (dle základní mapy Chrudim, 838 m) a vrací se k Lokti. Důvodem byl ještě před vyhlášením CHKO schválený záměr otevření dobývacího prostoru dolu Vítkov. Dnes již známe historii těžby v tomto prostoru. Hranice však zatím zůstává beze změn. Při projednávání zón odstupňované ochrany přírody v r. 1995 však byl ze strany zástupců okresních orgánů státní správy v Sokolově předložen námět na rozšíření CHKO SL do území, které má parametry vhodné pro ochranu přírody a krajiny. Tak došlo k návrhu na vedení hranice změněné od Milířů zhruba po linii k Uhlířskému vrchu, Hruškové, ke Kamenitému potoku a přes lokalitu Supí potok k Ohři v Lokti. Tím by masív Krudumu, cenná rašeliniště u Nadlesí i další zajímavé lokality mohly být chráněny z titulu CHKO. Znalci území možná podotknou, že ještě mnoho cenných míst zůstává vně oblasti. Nezmizí z mapy ani to podivné vybočení hranice k jihu. Není však možné pojmout do chráněného území chatové osady a jiná zdevastovaná místa, přestože se prolínají s dosud cenným krajinným prostředím. Návrh tedy sleduje hranici území s relativně hustými přírodními prvky.

Navržené rozšíření bude ještě podrobněji hodnoceno. Je žádoucí získat o něm co nejvíce údajů. I vy můžete přispět k jejich shromažďování.

Balvany na úbočí Spáleného vrchu u Hruškové (mimo území rozšíření CHKO SL) *foto Wieser*

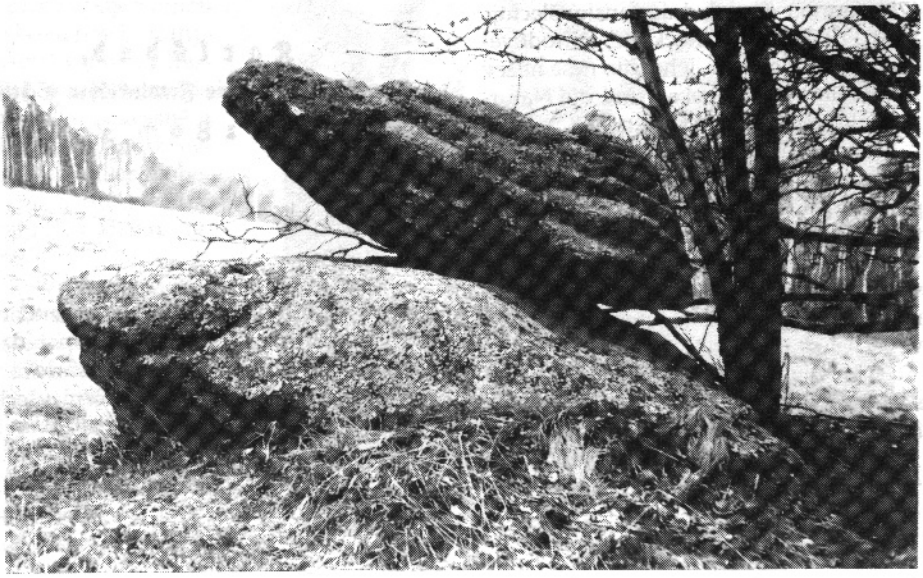

Dr. Stanislav Burachovič

PŘED 190 LETY VYŠEL GOETHŮV SPIS O KARLOVARSKÝCH HORNINÁCH

Geologická bádání a sběratelství nerostů mají na Karlovarsku velmi starou a bohatou tradici. Pro svou nerostnou rozmanitost byla krajina kolem vřídelního města odedávna vyhledávanou lokalitou. Během staletí tu sbírala řada věhlasných sběratelů. Ti nejen sbírali, ale o svých nálezech a poznatcích také hojně psali. První dílčí publikace o geologii Karlových Varů a místních nerostných zvláštnostech pocházejí z průběhu 18. století. Jejich autory byli např. Kortholt (1718), Hoffmann (1738), Klinghammer (1763), Becher (1766), Uiberlacker (1781), Klaproth (1795) a mnozí další. Máme však i ještě časnější zmínky zabývající se karlovarskými horninami v 16 a 17. století (Sommer, Balbín, Kirchner).

První souhrnný spis o geologii a nerostech karlovarského okolí vydal v roce 1788 formou dopisů drážďanský šlechtic Josef Friedrich von Racknitz, přírodovědec a přítel Goethův. Jeho dílo nese název "Briefe über das Carlsbad und die Naturprodukte der dortigen Gegend".

Nejslavnějším sběratelem v regionu Karlovarska byl bezesporu Johann Wolfgang Goethe. Je dosud málo známé, že tento velký básník a milovník Karlových Varů napsal také pozoruhodnou přírodovědnou práci vztahující se k lázeňskému městu. Od jejího vydání letos uplyne právě 190 let.

Goethe udržoval dlouholeté přátelství s karlovarským sběratelem a brusičem kamenů Josefem Müllerem (1727 - 1817).

Sammlung
zur
Kenntniß der Gebirge
von und um
Karlsbad
angezeigt und erläutert
von
Goethe.

Karlsbad,
gedruckt mit Johanna Franteckischen Schriften.
1807.

Z nadšených mineralogických konzultací obou mužů vzešla myšlenka uspořádat sbírku ukázek typických nerostů karlovarského okolí pro odborné poučení všech zájemců. Podněný nápad byl realizován a

Müller si svými kolekcemi karlovarských nerostů o 100 kusech získal značný věhlas a v neposlední řadě i finanční efekt jejich prodejem sběratelům z řad lázeňských hostů. Soubor se prodával pod označením Goethova a Müllerova sbírka (Goethe-Müllersche Sammlung). Goethe byl s členěním suity nadmíru spokojen a rozhodl se k ní napsat stručné vysvětlující pojednání o povaze a výskytištích jednotlivých kamenů. Tak vznikl katalog Müllerovy sbírky s názvem "Sammlung zur Kenntniss der Gebirge von und um Karlsbad", vytištěný dne 27. srpna 1807 v karlovarské tiskárně vdovy Johanny Franieckové. Měl návštěvníkům Karlových Varů poskytnout metodický návod, jak na krajinu hledět po geologické stránce a jaké v ní hledat ponaučení.

Byť rozsahově nevelká, je publikace velmi cenná z hlediska literárně-historického neboť představuje jedinou Goethovu práci, jež myšlenkově vznikla v Karlových Varech, byla zde napsána a současně i vytištěna. Je tudíž významným dílem bohemikální přírodovědné literatury počátku 19. století.

Goethův mineralogický katalog se dočkal s různými obměnami názvu ještě celé řady pozdějších vydání (např. v letech 1808, 1817, 1822, 1827, 1828 a 1832).

V jubilejním goethovském roce 1982 vydalo Karlovarské muzeum spis jako faksimilii s českým překladem.

HRACHOVEC
Z KARLOVÝCH VARŮ

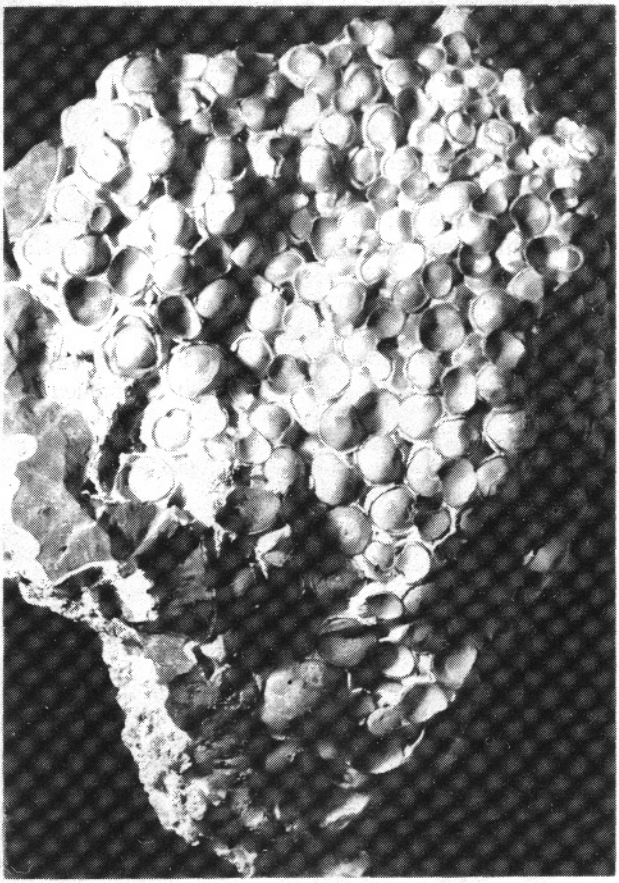

Ing. Stanislav Wieser

KOSTEL SV. JIŘÍ V HORNÍM SLAVKOVĚ

Lidé, kteří rozhodují o vzhledu a stavu města svěřeného jim do správy, měli by umět nahlížet na "své" město očima návštěvníka, který se s ním seznamuje prvně. Takový návštěvník buď neví o městě nic, nebo přichází tak říkajíc spatřit na vlastní oči něco z faktografie, která byla podnětem jeho navštívení města.

Turisté se zpravidla dozvědí o hlavních zajímavostech v textových nebo značkových informacích turistických map. Historicky pozoruhodné a v krajině dominantní kostely bývají značeny červeně. V mapě Klubu českých turistů (Slavkovský les a Mariánské Lázně 1 : 50 000) je psáno: "Jednolodní kostel sv. Jiří s hranolovou, v patře osmibokou věží, pozdně gotická stavba z doby kol. r. 1520 (žebrová síťová klenba, renesanční kruchta a křtitelnice), barokizován v 18. stol. Pozdně gotické sousoší Olivetské hory a 14 náhrobních epitafů ze 16. stol."

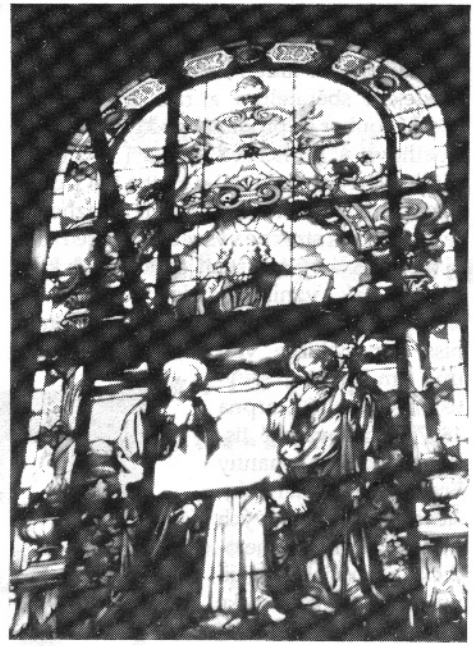

Jedna z okenních vitráží *foto Wieser*

Věž vyniká na obzoru města. Bližší pohled napoví, že není v dobrém stavu. Z náměstí je patrné, že ani okolí kostela

Zastávka pod kostelem sv. Jiří (H. Slavkov) *foto Wieser*

není v dobrém stavu. V textu zmíněné mapy je konstatování, že "historická městská architektura je dnes v žalostném stavu", ale proč je v takovém stavu i pozdější zástavba u kostela, pomyslí si turista?

Zvědavý návštěvník může do kostela vstoupit - uvnitř již není nic k ukradení, ještě zbývá něco k rozbití. Křídou popsané lavice svědčí o pokusu demolované zařízení kdysi evidovat. Není podstatné, zdali to bylo v době stavby vnitřního lešení, na kterém zřejmě mnoho let nikdo nepracuje. Podstatné je, že evidence je jedním z prostředků k nakládání s majetkem, ale rozhodně jej neochraňuje.

Proč v době vzniku nových vlastnických vztahů dochází k tak rozsáhlým devastacím majetku? Především proto, že není účinně ochraňován. Na příkladu kostela sv. Jiří by mohly být detailně rozebírány nejrůznější příčiny, které prostě vedou k žalostnému dojmu, jakým na příchozí působí historická dominanta města.

Kdo zná Horní Slavkov a sleduje v něm dění, ví, že zde bylo zničeno nenahraditelné množství historicky cenných budov za minulé desítky let. Ten také pozoruje úspěšné úsilí o obnovu několika objektů, které se zdály již být odsouzeny k zániku. Kdo zná to město, uvědomuje si jeho problémy a doufejme zaznamenává, co se zlepšilo. A doufejme, že dojmy náhodně příchozích budou spět od zklamání k pocitům alespoň smíšeným.

Interier sakristie kostela (1977) - (H. Slavkov)
foto Wieser

Jan Harvánek

ŠELMA FIKANÁ

- *FIKARIUS FIKARII* -

PLAŠÍ TURISTY VE SLAVKOVSKÉM LESE

Ano, nemýlíte se. Ve Slavkovském lese je poslední dobou značně nebezpečno. Řádí zde krvelačné šelmy, či spíše jen jedna šelma podšitá, která na sebe bere různé podoby. Tu se mihne, tu prožene pokojné turisty a opět zmizí, aby se znovu objevila zcela jinde a v jiné podobě. Science fiction či horor Slavkovského lesa? Naštěstí nejsou prozatím známy žádné ztráty na životech. Hororovým dnům však není ještě konec, takže ... kdož ví??? Lesníci ze Slavkovského lesa i pracovníci Správy chráněné krajinné oblasti naštěstí našli zbytek pudu sebezáchovy a do volné přírody přestali chodit. Turistický ruch neexistuje. Máme konečně jasno, proč v lázních již nepulzuje onen pověstný lázeňský cvrkot. Lidé přestávají opouštět své domovy, děti přestávají chodit do škol. Na Slavkovský les se snáší mrtvolné ticho a nicnedělání. Šokující bylo i zjištění, že poslední hrdinná stávka železničářů nebyla motivována zájmem o zvýšení platů, či dokonce snahou odvolat vedení českých drah - příčina byla daleko prozaičtější. Železničáři se bojí jezdit do Slavkovského lesa!!!

Naštěstí známe jednoho spasitele. Hrdinu, muže nebojácného. Muže, který pravidelně seznamuje na stránkách BLESKu (určitým druhem lidí velice oblíbeného periodika) čtenáře po celé republice se stavem ve Slavkovském lese. Tímto hrdinou ze všech hrdinů nejhrdinovatějším je novinář (Ze všech novinářů nejnovinářštější) JAROSLAV FIKAR. Jeho brilantní články v Blesku mluví do duší všem nedomrlým novinářům, kteří oproti němu hledají jen

Šelma zřejmě zabloudila z Beskyd nebo Polska

TURISTY VYPLAŠIL ŠEDÝ VLK

KLADSKÁ - Statný exemplář šedého vlka vystrašil v úterý už podruhé skupinu německých turistů mezi Kladskou a lázněmi Kynžvart u Mariánských Lázní. Podle místních myslivců se šelma do Slavkovského lesa nejspíš zatoulala po hřebenech Krušných hor z Polska.

"Přihnali se z procházky, jako by jim šlo o život. Celí rudí křičeli Wolf, Wolf, Jesus Maria a drkotali zuby. Do večera už nevytáhli paty," popsali setkání trojice saských důchodců z Annabergu-Buchholzu s vlkem hosté z vyhlášené restaurace U tokajícího tetřeva na Kladské. Podruhé stanula vlkovi téměř tváří v tvář německá rodina se dvěma dětmi z Aue v přírodní rezervaci Paterák. Podle jejich popisu vynikal nádherný exemplář huňatou šedobílou hřívou a mohutnými tlapami.

"Byl vysoký asi devadesát centimetrů a měl ocas dlouhý snad čtvrt metru. Stál v houští a díval se plaše na nás. Ani neukázal tesáky, přesto z jeho očí šel strach," popsala setkání s šedým vlkem na Kladské osmnáctiletá Anne Marie Burgetová z Aue. Místní hajný Karel Vlček přiznal, že vlci sem už jednou přitáhli na jelení a dančí. Jako by se vraceli domů. Vždyť právě tady u Kynžvartu byl střelen roku 1698 poslední vlk a v létě 1638 poslední medvěd v Čechách. Dodnes tu máme šedesátihektarovou rezervaci Vlček," smál se hajný Vlček z Pramenů.

Němečtí turisté, trávící tyto dny na bývalém loveckém zámečku knížete Otto Friedricha Schönburga-Waldenburga na Kladské, se raději nepouštějí dál do lesa. Od dob, kdy tu pobýval anglický král Eduard VII., se to kolem náhorní plošiny ve výšce 814 metrů nad mořem jen hemží jeleny, srnci a daňky. Možná právě to přilákalo přespolního šedivého vlka do pravlasti svých předků.

Jaroslav Fikar

(Blesk, 22. 2. 1997)

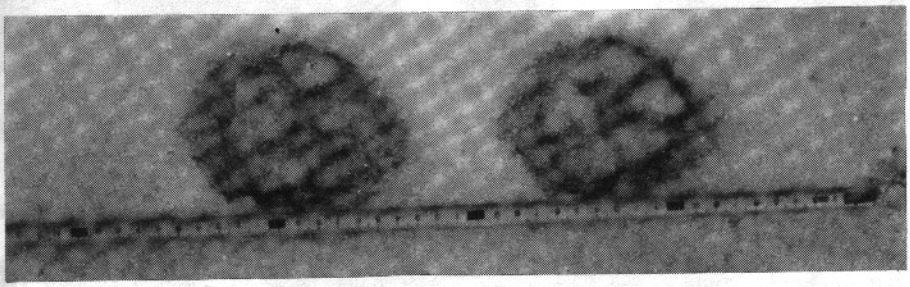

Čerstvé rysí stopy z 10. 2. 97

senzace, neseriózně a neodborně skládají neověřené informace, a vůbec lžou a nemají zdání o novinářské etice atd. ... Takový však Jaroslav Fikar není! Nejsou letní prázdniny, není okurková sezona. Vše je tedy pravdivé, neuvěřitelné a strašidelné. Nakonec posuďte sami.

Co dodat závěrem? Fotografie vlka pod článkem "Turisty vyplašil šedý vlk", spíše připomíná až příliš jasně docela pěkného vlčáka. Rys se během loňské zimy sice ve Slavkovském lese objevil, ale letos jakoby se pod ním slehla zem. Navíc setkání s ním bylo velice sporadické a odehrávalo se v místech, kam se pokojný penzista díky sněhové pokrývce a terénu ani nemůže dostat. A kdo alespoň něco ví o rysí etologii, jistě mi věří, že i tato setkání byla velice prchavá a vzdálená. Více dokumentace o jeho přítomnosti je uloženo v krabici a tvoří ji sádrové odlitky rysích stop.

Veselé je vyprávění ing. Schlossara v článku "Kocour si asi hledá družku", ovšem neveselá byla tvář vedoucího Správy CHKO SL po přečtení článku pana Fikara. Musím dodat, že s panem Fikarem nemluvil a takovéto veselosti by nikdy z úst nevypustil ani při veselé osla-

Po vlkovi se v rezervaci Slavkovský les u Kladské objevil i rys

KOCOUR SI ASI HLEDÁ DRUŽKU

KLADSKÁ - Vylekání saských důchodců nedaleko Kladské šedým vlkem nebyl jediný šok, který přichystaly cizincům rezervace Slavkovského lesa v okolí Mariánských Lázní. Ve stejné honitbě objevili výletníci i nádherný exemplář mladého rysa ostrovida.

Spatření rysa ostrovida ohlásili svědkové mezi Vlčím hřbetem a kótou Vlčinec u Kladské. Ve stejném místě, kde byl zpozorován už loni. Jde o mladého krasavce, který se sem asi zatoulal po umělém vysazení na Šumavě, kde žije na 70 exemplářů rysa ostrovida. "Podle všeho půjde o kocoura, na kterého přišlo předčasné jaro a hledá si družku. Pokud ji tady kolem Kladské nenajde, stáhne se nejspíš zpátky na Šumavu, uvedl vedoucí Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les inženýr Jan Schlossar. Pikantní je, že se mladý rys stejně jako šedý vlk zatoulali nevědomky do revíru svých předků. Právě mezi Kladskou a Kynžvartem byl roku 1708 zastřelen poslední rys, stejně jako roku 1698 poslední vlk. Po Černínově honitbě v Krkonoších a na Konopišti byl revír Kladská s 22 tisíci hektary třetím nejbohatším v Čechách. Vysoká i černá zvěř tu v bývalé císařské honitbě po sobě málem šlapala. Dodnes tu žijí vedle jelenů a muflonů také daňci, lišky a divočáci. Objevením obou tuláků šedého vlka i rysa u Kladské jsou však znepokojeni myslivci. "Oba mladí dravci by tu mohli začít fungovat jako divocí veterináři. Živých zásob tu mají kolem nejen do příští zimy," přiznal včera Blesku místní revírník u Pramenů. Ochránci přírody Slavkovského lesa ale moc nevěří, že by se mladý rys ve společnosti se šedým vlkem mohli u Kladské usadit.

Jaroslav Fikar

Rysem stržený a načatý kolouch (10. 2. 96) - západně od národní přírodní rezervace Kladské rašeliny - část Paterák. Nález ing. Hruška *foto Václav Procházka*

vě příchodu Nového roku.

Inu, šelma fikaná je ten Fikarius fikarii. Plaší naštěstí pouze věrné čtenáře Blesku. Musím se přiznat, že jsem zprvu onu šelmu ve Slavkovském lese také hledal. Bohužel nenašel. Škoda, šelma tohoto druhu se v úředních seznamech nenalézá, takže není chráněna ani částečně, ani sezónně, ani celoročně. A to je dobře. Navíc jsem zjistil, že tuto skutečnost znají i kolegové lesníci. A tak, až se nám podaří otevřít přírodovědné muzeum Slavkovského lesa, Fikarius fikarii tam určitě bude coby naftalínová vycpanina na čestném místě.

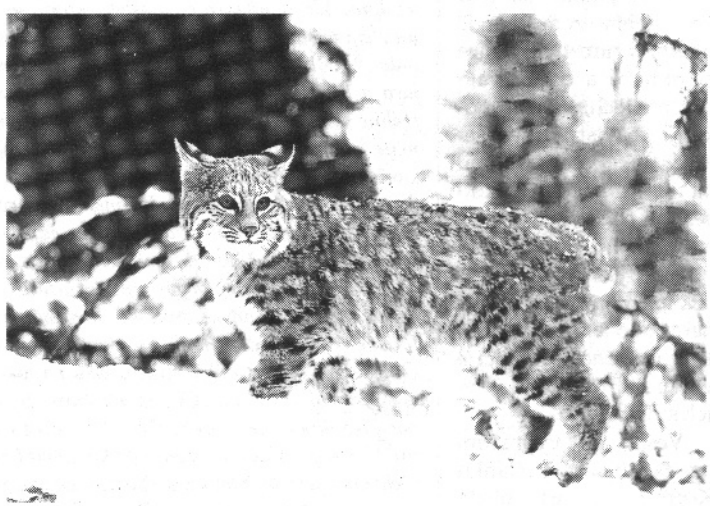

Dr. Stanislav Burachovič

KDO BYL JEAN DE CARRO?

V březnu letošního roku uplyne 140 let od úmrtí karlovarského lázeňského lékaře Med. Dr. Jeana de Carro. Carro patří v galerii významných karlovarských osobností na jedno z předních míst. Přinesl městu mnoho užitku v nejrůznějších oblastech. Před ním ani po něm nebylo horlivějšího propagátora Karlových Varů. Ruský básník Petr Vjazemskij jej ve svém deníku dne 17. května 1853 charakterizoval takto: "Chce vědět a znát vše, co se týká Karlových Varů. Celý svět se shromažďuje u něj v Karlových Varech. Takových lidí je zapotřebí k tomu, aby na světě nic nepřišlo nazmar."

Jean de Carro byl velkým příznivcem českého národa a osobním přítelem mnohých českých obrozenců (Karel Vinařický, Josef Jungmann, František Palacký, Jan Theobald Held, Václav Hanka aj.). Udržoval stálý styk s Českou společností věd a nauk v Praze.

Carro, původem Francouz, pocházel ze staré a vlivné ženevské rodiny. Narodil se v Ženevě 8. srpna 1770. Universitu vystudoval ve skotském Edinburgu, kde byl roku 1793 promován na doktora medicíny. Lékařskou praxi zahájil Carro ve Vídni. Pracoval tam i vědecky. Byl prvním v Rakousku, kdo provedl úspěšné očkování proti neštovicícm. O účincích očkování napsal řadu odborných studií.

Do Karlových Varů přijel Carro poprvé v květnu roku 1826 a léčil si zde bolestivé záněty kloubů. Po krátkém užívání pramenů se jeho zdravotní stav rychle zlepšil. Další rok Carro karlovarskou léčbu s ještě větším úspěchem zopakoval. Protože si Karlovy Vary velice oblíbil a jejich prameny působily na jeho dnu přímo zázračně, rozhodl se v nich trvale usadit. Pro své odborné a lidské kvality se ve vřídelním městě brzy stal vyhlehledávaným lázeňským lékařem.

Vedle medicíny byl Carro silně zaujat literaturou a historií. V Karlových Varech se seznámil s historickou osobností Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a byl jí nadšen. Nechal Hasištejnského ódu na Vřídlo přeložit do 22 světových jazyků. Společně s humanistovým životopisem a rytinou hradu Hasištejna tyto překlady vydal v roce 1829 knižně. Téhož roku vyšlo také již druhé vydání jeho francouzské knihy o Karlových Varech (1. vydání 1827), kterou napsal ve snaze napravit nedostatek průvodců psaných v jiném jazyce než v němčině. Vedle průvodce ve francouzštině napsal Carro pro karlovarské návštěvníky i příručku v angličtině. Tomuto

počinu vděčily Karlovy Vary za stoupající počet hostů z Británie. Nejtrvalejší památku si však Jean de Carro zajistil vydáváním francouzské ročenky "Almanach de Carlsbad" v letech 1831 - 1856. Almanachy tvoří ojedinělou vlastivědnou encyklopedii, jakou se nemůže pochlubit žádné jiné lázeňské město na světě. Jsou cenným zdrojem informací o životě Karlových Varů v časovém rozmezí téměř 30 let. Jejich ediční program zahrnoval vše, co nějak souviselo s Karlovými Vary, jakoukoliv informaci, týkající se nejrozmanitějších sfér historie a současnosti Karlovarska. Pravidelnou součástí almanachů byly přehledy české literatury, kterými do ročenky přispíval pražský spisovatel Karel Vinařický. Carro dopřál ve svých almanaších mnoho místa článkům o kultuře a dějinách českého národa.

Zaměření a jazyk almanachů vzbudily nelibost některých nacionálně orientovaných představitelů karlovarského veřejného života. Vášnivým ideovým odpůrcem doktora de Cara byl zejména karlovarský lékař dr. Gallus Hochberger. Vzdělaný a pokrokový de Carro viděl v konzervativním maloměstě mnoho nedostatků. Nelítostně kritizoval všechny záporné jevy, které podle jeho mínění škodily dobré pověsti lázeňského města (např. mnohdy nevhodné ubytování a stravování hostů). I v místní balneologické praxi viděl zaostalost oproti ostatní Evropě. Roku 1827, krátce poté, co se v Karlových Varech usadil, napsal: "Chci naše Karlovy Vary poctít praxí a učinit je lepšími. Nikdy nehaním zvyky ostatních národů, Karlovy Vary se však mají řídit dle evropského pořádku." Nekompromisnost vůči konzervativním názorům přinesla de Carrovi mnohá nepřátelství, současně však i častou přízeň a sympatie.

Karlovarští byli de Carrovi oddáni jen po dobu jeho života, po smrti byla jeho osobnost opomíjena až zapírána. Dělo se tak hlavně pro de Carrovu náklonnost k české a slovanské kultuře. Někteří karlovarští lékaři se dokonce snažili znevážit jeho literární dílo.

Carro byl v úzkém přátelském styku s karlovarským historikem A. L. Stöhrem a jeho synovcem dr. Rudolfem Mannlem. Křížovnický děkan Stöhr napsal v roce 1830 následující slova, jež jsou nejlepším zhodnocením de Carrova vztahu ke Karlovým Varům.: "Každý ve vřídelním městě by měl vědět, že doktor Carro dýchá a vše koná jen pro čest a blaho Karlových Varů. Obdivuji jeho lásku k Varům, které by rád učinil prvním místem světa!"

Koncem svého života shrnul Carro své nejdůležitější články o Karlových Varech do knihy "Vingt - huit ans d'observation et d'experience a Carlsbad", jež vyšla roku 1853. Je sestavena z 62 článků, týkajících se především karlovarské léčby.

Nejvýznamnějším de Carrovým životopisným pramenem jsou jeho memoáry vydané na popud městské rady roku 1855.

Jean de Carro zemřel v Karlových Varech 12. března 1857. Pohřben byl na Ondřejský hřbitov, kde je dodnes zachován jeho náhrobek.

Památku dr. de Carra oživil v Karlových Varech po roce 1945 neúnavný vlastivědný nadšenec Karel Nejdl. Osobnost dr. Jeana de Carro se stala Nejdlovi inspirací a životním vzorem. V roce 1958 vydal Nejdl průkopnickou biografii "Jean de Carro a jeho Karlovy Vary". Nakladatelství Albatros vydalo roku 1987 beletristicky zpracovaný de Carrův životopis "Poslední noc". Knížku napsala Alena Šubrtová.

Ivan Brdička

SAVCI SLAVKOVSKÉHO LESA

(pokračování)

Potkan obecný - *Rattus norvegicus*

Potkan obecný není druhem běžně loveným do sklapovacích pastiček použitého typu. Byly chyceny pouze 2 kusy, což je mizivé procento z celkového úlovku a jde vysloveně o náhodný odchyt. Podle zřetelných stop jeho činnosti i na základě

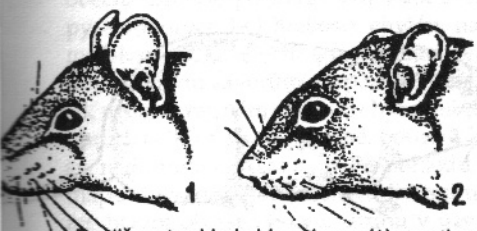

Rozlišnost vzhledu hlavy krysy (1) a potkana (2)

vlastního pozorování lze konstatovat jeho běžný výskyt v okolí lidských obydlí i hospodářských budov prakticky po celém území Slavkovského lesa. Rozhodně nejhojněji se vyskytuje v okolí potoka Dlouhá stoka od Horního Slavkova až po ústí do Ohře v Lokti. Je zde spolu s druhy *Apodemus sylvaticus* a *Crocidura suaveolens* nejhojnějším drobným savcem. Hustší výskyt byl pozorován též v Pramenech.

Křeček polní - *Cricetus cricetus*

Výskyt křečka polního na území Slavkovského lesa je značně sporný. Jediný údaj byl získán na základě dotazníkové akce a týká se okolí obce Valy na okraji zkoumaného území. Jeho výskyt je označován za ojedinělý. Při osobní kontrole okolí obce (nadm. v. kolem 550 m) se mi tento údaj nepodařilo potvrdit. Uvnitř sledovaného území se však zcela jistě nevyskytuje.

Norník rudý - *Clethrinomys glareolus*

1400 ulovených kusů tohoto druhu svědčí o hojnosti norníka ve Slavkovském lese. Je zde druhým nejhojnějším drobným savcem v úlovku do sklapovacích pastí a jistě i obecně. Podrobný rozbor populace tohoto druhu vázne, podobně jako u myšic, na dokončení preparace celého materiálu a bude rovněž tématem zvláštní práce. Omezím se proto jen na několik poznámek.

Norník rudý byl odchytem zjištěn prakticky po celém území Slavkovského lesa. Nejvyšší hustota úlovků byla zjištěna na vlhčích stinných místech při okrajích lesních celků, v místech s hustším bylinným a keřovým patrem, tedy v místech s dostatkem přirozených úkrytů. Byl ovšem zjištěn i v ostatních biotopech, i když uvnitř převážně smrkových lesů s nedostatkem podrostu se vyskytuje daleko vzácněji a v úlovku několikanásobně převažuje myšice. V otevřeném terénu na polích a pastvinách zcela chybí. Norník vystupuje až do nejvyšších poloh Slavkovského lesa, nejvýše byl chycen v nadmořské výšce 960 m. Zde je ovšem v úlovku velmi ojedinělý, jistě vlivem nedostatku vhodných biotopů.

V jarních měsících (únor - květen) je norník výrazně dominantním druhem v úlovku, nad myšicí převažuje až čtyřnásobně. V dalším průběhu roku se pak chytají myšice asi dvakrát častěji než norník. Výsledkem je mírná převaha myšic v úlovku za celý rok. Pokus o vysvětlení tohoto faktu by měl asi do značné míry spekulativní charakter, teprve na základě hlubšího studia bude možno posoudit, zda jde o náhodný či zákonitý jev.

Ondatra pižmová - *Ondatra zibethicus*

Odchytem byl náhodně získán jediný dokladový kus - Loket, 1. 11. 1973, ostatní

údaje o výskytu druhu ve Slavkovském lese jsou výsledkem dotazníkové akce a vlastního pozorování.

Ondatra není savcem běžně se vyskytujícím po celém sledovaném území. Odnikud není hlášen její hojnější výkyt. Je uváděna z okolí Rovné a Kladské, ojediněle ze Starého Sedla a velmi vzácně z Podstrání. Výskyt ondatry je určen vhodným biotopem, to znamená rybníky a hlubšími, pomalu tekoucími potoky s příznivě utvářenými břehy. Nevyhýbá se ani uzavřeným lesním celkům, pokud v nich nalézá uvedené podmínky (vlastní pozorovnání - Komáří rybníky, 27. 4. 1972). Nadmořskou výškou není její výskyt omezen, nejvýše položené místo výskytu jsou rybníky v okolí Kladské kolem 800 m n. m.

Dozatníková akce nepřinesla vyčerpávající údaje o výskytu ondatry ve Slavkovském lese. Při jejich srovnání s vlastním pozorováním si lze však vytvořit určitější obraz o rozšíření a hojnosti druhu ve zkoumaném území. Nejhojněji byla zjištěna na Teplé v okolí Poutnova, na Pramenském potoce pod Pluhovým borem, na Podhorním a Lučním rybníce, na rybníce Na předělu a na Ohři. Jinde se vyskytuje ojediněle v rámci jarních a podzimních potulek.

Hryzec vodní - *Arvicola terrestris*

Hryzec vodní není druhem snadno dosažitelným při odchytu do sklapovacích pastiček použitého typu, což se do značné míry projevilo i na počtu získaných dokladových kusů. 4 z celkem 5 chycených kusů byly chyceny na nášlap do zamaskované pasti. Nepodařilo se mi nalézt návnadu, která by se dobře osvědčila.

Výskyt hryzce odpovídá dosti přesně výskytu ondatry, vyhýbá se však uzavřeným lesním celkům. Byl zjištěn nejhojněji na Teplé u Poutnova, na Pramenském a Mnichovském potoce a na Ohři. Výškově je rovněž omezen přítomností nebo absencí vhodných biotopů - nejvýše byl pozorován na rybnících u Kladské. Malý počet ulovených kusů neodpovídá skutečné hojnosti tohoto druhu ve Slavkovském lese. Přesto je nutno konstatovat spíše řídké a ostrůvkovité osídlení, ostře kontrastující s výsledky VOHRABÍKA, HANÁKA, ANDĚRY (1972) z Novohradských hor, i když tito autoři hovoří o momen-

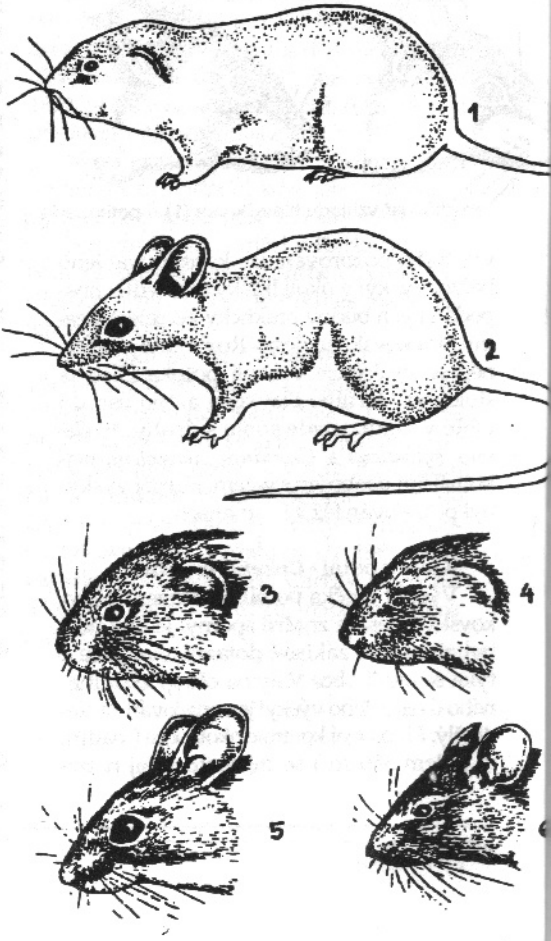

Vzhled těla u některých hlodavců - 1. celkový vzhled těla hraboše - 2. vzhled těla myši - 3. hlava hraboše - 4. hlava hrabošíka - 5. hlava myšice - 6. hlava myši domácí

tálním přemnožení. Souvislost s výskytem hrabošíka podzemního (*Pitymys subterraneus*) také nebyla zjištěna. Mé výsledky odpovídají přibližně zjištěním ŘEPY (1969, 1971) z Českého lesa, který se svým terénem i skladbou biotopů Slavkovskému lesu do značné míry přibližuje.

Hrabošík podzemní - *Pitymys subterraneus*

Ve Slavkovském lese bylo odchytem získáno celkem 25 kusů tohoto druhu, což svědčí o vzácnosti hrabošíka ve sledovaném území.

Z malého počtu odchytů nelze tvořit obecné závěry, porovnáme-li však biotopy, ve kterých byl hrabošík chytán, nadmořskou výšku a celkový charakter terénu, k určitým závěrům dospějeme. Hrabošík nebyl v žádném případě chycen uvnitř lesních celků a jen výjimečně, pouze 3 kusy, nad hranicí 700 m n. m. Při pohledu na mapu s vyznačením odchytů konstatujeme hlavní oblast výskytu druhu v území ohraničeném obcemi Bečov n. T., Horní Hluboká, Nová Ves, Mnichov a Dolní Hamr a rozptýlený řídký výskyt v bezlesém pruhu od Nové Vsi směrem na západ až po další lesní komplex mezi Milíkovem a Kostelní Břízou. Dále na západ zjištěn nebyl, rovněž tak na jih od čáry Mnichov - Prameny - Horní Lazy - Milíkov.

Biotopem hrabošíka podzemního ve Slavkovském lese jsou vesměs zastíněná, nepřílis vlhká místa při okrajích lesů, břehové porosty s dostatkem bylinného krytu. Častěji byl chycen pod hromadami klestí, ve škvírách kamenných tarasů cest a v ruinách domů. Ve volném terénu byl chycen jen v jediném případě (Nová Ves, 3. 10. 1973, 770 m n. m., suchá louka). Výjimečný biotop v sedle mezi Novou Vsí a Podstráním i nadmořská výška podporuje domněnku o pronikání hrabošíka z centra výskytu směrem na západ. Vzhledem k tomu, že toto centrum leží při východní hranici zkoumaného území, nebyl tímto směrem výskyt hrabošíka podzemního dosud prověřován. Pro získání ucelenějších informací o rozšíření tohoto druhu bude nutno ve výzkumu pokračovat a hlavní pozornost věnovat údolím v okolí potoka a přilehlým oblastem.

Při rozboru vývržků nebyly kosterní zbytky hrabošíka podzemního zjištěny.

Hraboš polní - *Microtus arvalis*

207 kusů hraboše polního nesvědčí o hustém osídlení území Slavkovského lesa tímto druhem. Nutno ovšem poznamenat, že při specializovaném zaměření na druh *Microtus arvalis* bychom došli zcela jistě k daleko vyšší sumě odchycených kusů. Cílem práce nebyla však snaha získat co nejvíce kusů od každého druhu, ale snažit se získat přehledné výsledky o poměrném zastoupení jednotlivých druhů drobných savců v rámci celého území Slavkovského lesa. Domnívám se, že výsledky se jen málo liší od skutečných hodnot celkové hustoty populace druhu ve Slavkovském lese, a to spíše vlivem známé malé efektivnosti odchytu hraboše polního do sklapovacích pastiček.

Zhruba třetina úlovku pochází z okrajových, níže položených a intenzívně zemědělsky obhospodařovaných partií Slavkovského lesa. Druhá třetina pocházela z jihovýchodní části zkoumaného území, kde převážnou část krajiny tvoří kulturní step, tedy pole a louky. Zbytek materiálu pochází z různých biotopů z vnitřních, výše položených partií Slavkovského lesa.

Dá se tedy konstatovat výrazná preference terénů kulturní stepi, přičemž vliv nadmořské výšky jako limitujícího faktoru není rozhodující pro výskyt hraboše polního, ale spíše pro přítomnost polí a především suchých luk. Teprve nedostatek vhodných biotopů se výrazněji projeví

v hustotě populace, nabývající ostrůvkovitého charakteru. Pokud však nalézá vhodné podmínky, vyskytuje se hraboš polní běžně i v nadmořských výškách přes 800 m.

Mezidruhová konkurence s *Microtus agrestis* nebyla pozorována, naopak na mnohých místech byly chytány oba druhy společně. Stačí suchá mez v mokřinaté louce nebo nízká terénní vyvýšenina k osídlení populací hraboše polního v těsném sousedství sídlišť hraboše mokřadního. Nedomnívám se proto, že dochází k výraznější konkurenci mezi oběma druhy, oddělenými spíše odlišným typem biotopu a již primárně si tudíž nepřekážejícími, kromě snad období přemnožení. Navíc místa výskytu hraboše mokřadního stěží dávají svým charakterem předpoklad k přemnožení populace hraboše polního. K vytlačování hraboše mokřadního hrabošem polním dochází především druhotně. Je to důsledek melioračních zásahů člověka, a tedy důsledek přeměny biotopů.

Hraboš polní nebyl chytán jen v typických biotopech. Poměrně velká část úlovku pochází z lesnatých partií Slavkovského lesa a některé kusy byly chyceny i na kilometry hluboko v uzavřených lesních celcích, a to i ve smrkových monokulturách. Lze však říci, že malé travnaté mýtinky i hluboko v lesích poskytují předpoklady k udržení populace hraboše polního nejméně po dobu rozmnožovacího období. V podzimním a časně jarním období byli hraboši polní chytáni v lesních senících a krmelcích, což svědčí o možnosti přežít zimu i uvnitř lesních celků.

Vzhledem k tomu, že v období systematického průzkumu Slavkovského lesa v letech 1972 - 1974 nedošlo k přemnožení hraboše polního ve zkoumaném území, lze lesní populaci druhu považovat za přirozenou a stálou, i když poměrně velmi řídkou.

Hraboš mokřadní - *Microtus agrestis*

Hraboš mokřadní je vázanější na určitý typ biotopu než hraboš polní. Protože však ve Slavkovském lese je dostatek vhodných terénů, odpovídajících ekologickým nárokům druhu, je hraboš mokřadní relativně hojnější než hraboš polní. Svědčí o tom i celkový úlovek 249 kusů, čímž hraboš mokřadní zaujímá místo čtvrtého nejhojnějšího drobného savce ve Slavkovském lese po *Apod. sylvaticus*, *Clethr. glareolus* a *Sorex araneus*.

Hraboš mokřadní se vyskytuje prakticky po celém území Slavkovského lesa, bez ohledu na nadmořskou výšku. Výrazně však preferuje zalesněné území, zemědělsky nedotčené člověkem. Typickým místem výskytu jsou zde zamokřené palouky, podmáčené údolní nivy potoků a málo sekané náhorní vlhké travnaté plošiny se zanedbanými melioračními stružkami. Otevřené krajině a zemědělsky intenzívně obhospodařovaným plochám se zcela vyhýbá, při prochytávání stohů slámy (BRDIČKA, 1976) nebyl chycen ani v jediném případě.

Nejhojněji se vyskytuje v povodí Velké Libavy od vrstevnice 550 m n. m. směrem vzhůru, v okolí Kladské a především v údolích potoků a potůčků, obtékajících tzv. Pluhův bor a mezi obcemi Nová Ves a Mnichov. Na ostatním území lze jeho výskyt označit za nehojný a ostrůvkovitý.

Zajímavé je srovnání výsledků ochytu s rozborem vývržků. Poměr 4 : 218 z Milíkova a 22 : 94 z ostatního území Slavkovského lesa hovoří jasně ve prospěch hraboše polního, který je ve vývržcích daleko nejhojnějším drobným savcem. Objektivnější výsledky odchytu však hovoří ve prospěch hraboše mokřadního. Tento nepoměr je jistě dán skrytějším způsobem života hraboše mokřadního a relativně snadnou dosažitelností hraboše polního jak denními dravci, tak sovami.

Zdeněk Buchtele

JEŠTĚ JEDNOU O LÍSKOVCI

V předchozím čísle Arniky jsem se popokusil nahlédnout do historie Lískovce. Celou situaci jsem doplnil pokusem o rekonstrukci objektu. Nevím, jak dalece se mi pokus zdařil, ale mám za to, že k celkovému dokreslení situace je ještě nutné zmapovat veškeré komunikace v okolí. A to jak dřívější, tak i současné. Jako základní podklad jsem využil katastrální mapu z let 1830 až 1850. Do této mapy jsem pak dokreslil veškeré cesty a domky, které se mi podařilo najít i v nových turistických a speciálních vojenských mapách. Z mé mapky pak lze přehledně získat základní přehled o hustotě cest.

Na přiložené mapce pak vidíme, že v této oblasti je sice drobné a roztroušené osídlení, ale o to více se utvrzuji o původnosti staršího a souvislejšího osídlení. Systém cest a silnic byl bohužel koncem 60. a začátkem 70. let 19. století narušen stavbou železnice. A tak mnoho cest a silnic změnilo směr, jedny zanikly částečně, jiné úplně a stejný osud potkal i jednotlivé objekty. Díváme-li se na mapku, pak severozápadně od Lískovce je zakreslený strážní domek, který je v současnosti vlastně jediným dochovaným objektem. Byl postaven kolem roku 1870 a sloužil prakticky až do doby elektrifikace železnice, kdy byly klasické stahovací závory na vedlejším přejezdu nahrazeny automatickými. Od strážního domku až k bodu 613 m. n. m. byl rozsáhlý ovocný sad, který se zde dochoval až do konce padesátých let našeho století. V sadu stávaly dva domky. Zda se jednalo vyloženě pouze o hospodářská stavení, nebo o obytná, se mi nepodařilo zjistit. Pouze vím, že objekty zanikají kolem roku 1850. Na mapě zakreslený čtverec, který je pravidelně rozdělen do kříže cestami, je úplně poslední zbytek sadu, nyní pouze o velikosti 40 x 40 metrů.

Jihozápadně od Lískovce byly pastviny s mokřejší půdou a tak zde nalézáme pouze několik cest. Dodnes je můžeme vysledovat v terénu a v určitých částech se dají tušit i zaniklé chalupy a objekty větších rozměrů, které bohužel ani na starých

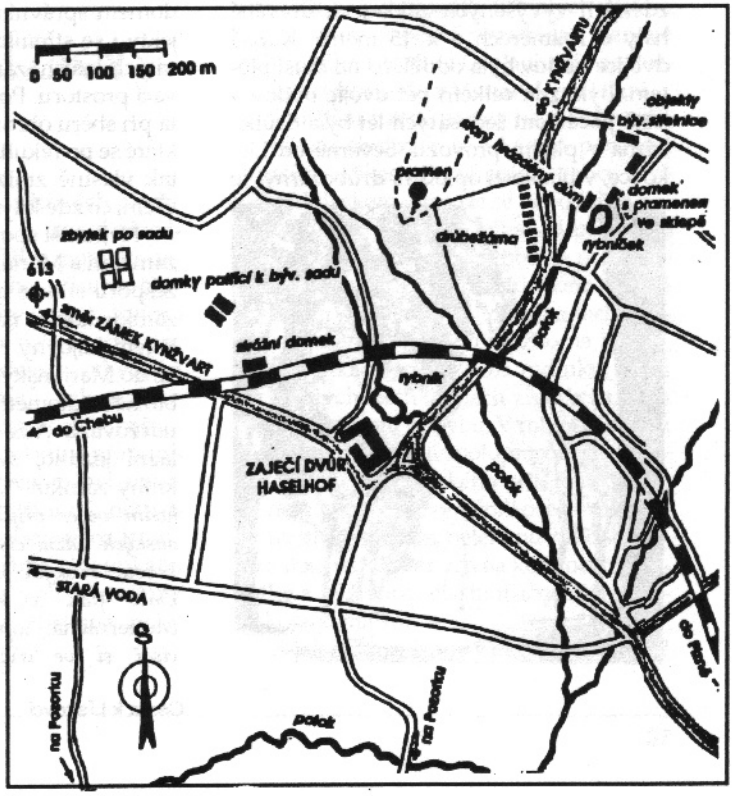

mapách nebyly zakresleny. Jižně od Lískovce pak vede směrem k Vonešovu mlýnu a na Pozorku cesta, která měla na přelomu století charakter solidní silnice. Ještě dnes nalézáme v místech přechodu přes potok pevný a kolem osmi metrů široký pás, postupující od lesa a pokračující již zmíněným směrem k Pozorce. Již podle katastrální mapy a zbytků v terénu je jasné, že se nejednalo o prostou polní cestu, ale o kvalitní komunikaci se zpevněným povrchem.

Jihovýchodně od dvora bývala větší křižovatka cest. V blízkosti odbočky k hájovně Hvězda, v místech, kde se dnes nalézá malý lom, stával dům. Kdy vznikl nevím, ale na turistické mapě z roku 1927 je ještě zakreslen. Severozápadní část mapy nám ukazuje umístění objektu bývalé drůbežárny (po levé straně) při silnici do Kynžvartu. Jednalo se o větší areál, kde byly vždy po dvou u sebe postaveny na zděných vyvýšených základech dřevěné haly o rozměrech 6 x 15 metrů. Každá dvojice budov byla oddělena od další plotem. Bylo zde celkem pět dvojic budov a ještě počátkem šedesátých let byla drůbežárna v plném provozu. Severně od Lískovce, v blízkosti oplocení drůbežárny, se nalézá vývěr minerálního pramene (Zaječí pramen). Za silnicí, východně od drůbežárny, stával podle svědků i podle map starý hrázděný dům a v těsné blízkosti se nalézal rybníček. Dům byl již počátkem roku 1960 v troskách a sousední rybníček nedal spát velemoudrým agronomům. Proto koncem šedesátých let provedli rekultivaci, rybníček zmizel a dodnes na jeho místě rostu pouze kopřivy a bolševník. Těsně u rybníčku stával kdysi ještě jeden dům. V jeho sklepě vyvěral další minerální pramen. Mezi námi jsou ještě pamětníci, kteří sem chodili pro vodu. Díky rekultivacím zmizel nejen domek, ale i pramen. Severně odtud se rozkládal vojenský prostor, sloužící jako střelnice. Armáda proto využívala další dva objekty stojící těsně u cesty. "Dlouhý" dům sloužil jako dílny pro údržbu a opravu terčů a technického zařízení a druhý dům byl pak domem správním a velitelským. Oba objekty i se střelnicí zanikly zhruba v šedesátých letech, zároveň s celkovou rekultivací prostoru. Posléze byla armáda využita při sběru ohromného množství kamení, které se po rekultivaci dostalo na povrch, a tak vlastně zmizely i poslední stopy po všem, co zde kdysi stávalo.

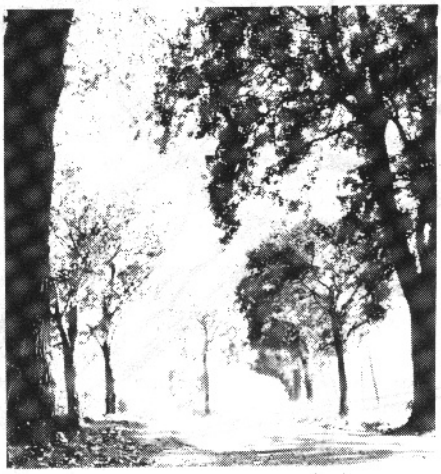

Cesta k Lískovci *foto Harvánek*

Nejkratší spojnicí mezi Kynžvartským zámkem a Mariánskými Lázněmi byla bezesporu silnice přicházející k Lískovci od zámku kolem nádraží a dále pokračující kolem hájovny Hvězda v přímém směru až do Mariánských Lázní. Její délka je přibližně 8 kilometrů a byla neustále pečlivě udržována. A že právě po této silnici se do lázní jezdilo, svědčí zápis z návštěvní knihy zámku: *"...Dne 10. září 1835 v sedm hodin večer přijíždí na Kynžvart z Mariánských Lázní císař Ferdinand doprovázený ženou, ruským kancléřem Nesselrodem..."*. Dále pak z korespondence kancléře Metternicha: *"...pozítří 12. 9. je krásné počasí, císař si ve třičtvrti na deset zajel do*

Mariánských Lázní a v půj jedenácté (!) byl už zase zpátky a v jedenáct hodin se zúčastnil v kapli zpívané mše..." Z této zprávy jasně plyne, že císař nemohl z časových důvodů ani jinou cestu do Mariánských Lázní použít. I tak mu zbylo na projížďku lázněmi pouhých zhruba deset minut. Cesta kolem Lískovce v ose přibližně sever - jih (Kynžvart město - Pozorka), byla s jistotou cestou kupeckou a obchodní. Usuzuji z jejího směru, mohutnosti a pevnosti. Její průjezdnost byla ještě kolem roku 1950, což potvrzují pamětníci.

Na závěr chci jen připomenout, že na základní katastrální mapě je název dvora původně Haselhof, což jsem zachoval i na přiložené mapce, ale název je na originálu přeškrtnutý a pod ním je připsán český název Zaječí dvůr. Vyberte si.

RNDr. Jiří Bytel

SPASÍ KŘÍŽKY PASTVA?

Jedna z nejcennějších hadcových ploch v CHKO Slavkovský les, území národní přírodní památky Křížky, pomalu degraduje. Kromě zvýšeného přísunu chemických prvků z atmosféry (dusík, fosfor) je v současnosti největším nebezpečím pro hadcová rostlinná společenstva chybějící obhospodařování pozemků. Jak je osudem všech ladem ležících ploch v našich zeměpisných šířkách, v souladu s přírodními zákonitostmi se na nich začíná spontánně obnovovat les a ustupují nelesní druhy rostlin. Dalším nebezpečím jsou i agresivní druhy trav (třtina chloupkatá, třtina křovištní, kostřava ovčí), které by mohly postupně vytlačit i keříčková společenstva s vřesovcem.

Opatření, jejichž cílem je zajistit další existenci nelesních hadcových rostlinných společenstev s řadou zvláště chráněných druhů (rožec kuřičkolistý, sleziník klamný, svízel sudetský, vřesovec pleťový, vratička měsíční - a to jmenujeme pouze těch několik nejznámějších), byla shrnuta v plánu péče o NPP Křížky z roku 1994. Dvěma rozhodujícími typy činností, které by podle dostupných údajů měly mít "léčivý účinek", je pravidelné odstraňování náletových dřevin a řízená sezonní pastva, nejlépe koz a ovcí.

Přestože odstranění náletových dřevin nejrůznějších velikostí (smrky, borovice, břízy, jeřáby osiky - celkem přibližně 700 ks) bylo provedeno naposled v zimě 1993 a na lokalitě byly ponechány pouze jednotlivé stromy (převážně borovice), vzhledem k silnému zmlazování bylo nutno již v roce 1995 zásah opakovat a zlikvidovat tzv. pařezové výmladky listnatých dřevin. S úkolem se úspěšně vypořádali členové občanského sdružení Čeplaghani - společnost přátel přírody z Mariánských Lázní.

Zajištění řízené pastvy na místě nepříliš blízko civilizace se ukázalo poněkud tvrdším oříškem. První pokus v roce 1995 skončil fiaskem, protože se nepodařilo najít vhodného pastevce (či snad pasáka?) vybaveného vlastním výrobním prostředkem - alespoň malým stádečkem koz či ovcí. V roce 1996 díky "dovozu technologie" z Plzeňska již bylo možno na hadcových skalkách spatřit kozí rodinku, která po necelých třech týdnech získala kamzičí eleganci i jistotu pohybu. V roli pečovatelů se střídali dlouholetí spolupracovníci Správy CHKO z plzeňského sdružení Eden, kteří na pár týdnů vyměnili ošetřování památných stromů za nelehkou práci honáků a dojičů odkázaných na komfort maringotky a výživnost vlastnoručně nadojeného kozího mléka.

A jak se kozy činily v ochraně přírody?

Přestože průkazné výsledky budou patrné až po několika letech, předběžného vyhodnocení se laskavě ujal pan Mgr. Miloš Hostička z plzeňského střediska Agentury ochrany přírody a krajiny. Ve své zprávě mj. uvádí:

"Některé části byly dost intenzivně spaseny, jinde - hlavně v místech pestřejšího druhového složení vegetace - proběhla pastva extenzivněji, neboť zvířata některé rostliny upřednostňovala. Navíc pastevní experimet proběhl v době zrání brusnicovitých rostlin (borůvka,vlochyně, brusinka), jejichž plody zřejmě kozám chutnají a jsou jimi vyhledávány a zkrmovány včetně vegetativních částí rostlin.

Přesto lze výsledek akce hodnotit kladně, neboť pomocí pastvy koz byla prokazatelně snížena dominance třtinových porostů v nejbližším okolí úpatí hadcových skalek, redukovány populace ostružiníku a maliníku. Populace nejcennějších druhů chráněného území, tj. sleziníku hadcového, sleziníku nepravého a rožce kuřičkolistého nebyly pastvou vůbec dotčeny, populace některých dalších cennějších druhů hadcové vegetace (zimostrázek alpinský, vřesovec bylinný, silenka nadmutá hadcová) byly dotčeny zanedbatelnou měrou."

Co dodat na závěr? Snad jen: "Díky, kozy - a nashledanou na Křížkách v roce 1997!"

DROBNÉ ZOOLOGICKÉ ZPRÁVY

V této rubrice jsou uveřejňovány krát- zprávy se zoologickou tématikou z území CHKO Slavkovský les, popř. blízkého okolí. Rubrika je otevřena všem, vítány jsou veškeré zajímavé údaje (např. pozorování vzácných či ohrožených druhů, informace o konkrétních akcích zaměřených na ochranu živočichů, apod.).

● Únor je již tradičním měsícem sčítání netopýrů na zimovištích a ani rok 1997 nebyl výjimkou. Ve dnech 2. - 5. února proběhlo sčítání jak na tradičních, tak i na nových lokalitách ve Slavkovském lese a okolí. Oproti 24 zimovištím navštíveným v roce 1996 celkový počet vzrostl na rovných 40. Převážně v podzemních prostorách a na hradech bylo zaznamenáno 10 druhů netopýrů v následujících počtech: netopýr černý 101 ks, netopýr velký 89 ks, netopýr ušatý 72 ks, netopýr vodní 53 ks, netopýr severní 14 ks, netopýr dlouhouchý 10 ks, netopýr řasnatý 8 ks, netopýr vousatý 8 ks, netopýr Brandtův 3 ks, netopýr hvízdavý 1 ks; 1 ks nebyl spolehlivě druhově určen. Celkový počet dosáhl 360 ks.

Byl získán první údaj o zimování netopýra hvízdavého v regionu (Karlovy Vary, sklep hotelu, mapovací kvadrát 5743), naopak zimování netopýra večerního se nepodařilo potvrdit (zpráva o jeho nálezu v roce 1996 byla zvejněna v Arnice č. 41/1996).

Podrobnější údaje jsou uloženy na Správě CHKO Slavkovský les.

(RNDr. Luděk Bufka, Libor Dvořák - Správa NP a CHKO Šumava, Vladimír Melichar - Karlovy Vary, RNDr. Jiří Bytel)

● Kroužkovaného netopýra velkého jsme zastihli na zimovišti u Michalových Hor dne 26. 1. 1997 (a opakovaně rovněž 2. 2. 1997). O místě jeho okroužkování a délce přeletu snad budeme moci informovat v některém z příštích čísel Arniky.

(RNDr. Pavel Poc, RNDr. Jiří Bytel)

● Živočichové dokáží při rozmanitosti svých forem obsadit nejrůznější biotopy, vyjímkou nejsou ani podzemní prostory jako sklepy, štoly a jeskyně. Někteří se dokázali těmto podmínkám přizpůsobit a žijí v nich trvale. Více je ale těch, kteří se sem stahují přečkat zimu anebo je zde jejich výskyt pouze náhodný - v každém případě jsou tyto nálezy velice zajímavé.

Ve dnech 2. 2. až 5. 2. 1997 jsem měl možnost navštívit 37 sklepů a štol v oblasti Slavkovského lesa a jeho okolí. Při těchto kontrolách jsem nalezl tři druhy motýlů, devět druhů plžů a jeden druh stejnonohého korýše.

Poměrně nejtypičtějšími a také nejsnáze zjistitelnými bezobratlými živočichy podzemních prostor jsou motýli, kteří zde přezimují volně na stěnách a stropech. Nejhojnějším druhem ve sledovaném území byla píďalka jeskynní (*Triphosa dubitata*), která se objevila na 23 lokalitách v celkovém počtu 340 jedinců. Největší koncentrace byla ve sklípku v Pístově (70 exemplářů), dalšími hromadnými zimovišti jsou Bečov nad Teplou (sklepy hradu) a štola Svatá Anna u Výškova. Můru sklepní (*Scoliopteryx libatrix*) jsem nalezl na 30 lokalitách v počtu 175 ex., nejvíce 19 ex. ve sklepech hradu v Bečově nad Teplou. Pouze 10 lokalit ve 43 exemplářích obsadil další druh, babočka paví oko (*Inachis io*). Její jediné hromadné zimoviště jsem zaznamenal ve sklepech bývalého hotelu v Bečově u nádraží (19 ex.).

Typickým zástupcem plžů ve sklepech je skelnatka západní (*Exychilus draparnaudi*), která žije ve Skalné v hradním sklepení. Pravidelnými obyvateli podzemních prostor jsou i slimáci, nalezení v oblasti Slavkovského lesa ve dvou druzích - slimák popelavý (*Limax cinereoniger* - pivovarské sklepy v Horním Slavkově, Lokti, Lázních Kynžvartu, štola u Výškovic) a slimák největší (*Limax maximus* - sklepy ve Starém Rybníce, Skalné, Podhradí). Hlemýždě zahradního (*Helix pomatia*) jsem nalezl ve třech sklepech (Horní Slavkov, Skalná, Podhradí), další druhy plžů byly nalezeny vždy pouze na jediné lokalitě - plamatka lesní (*Arianta arbustorum* - sklep v Podhradí), páskovka keřová (*Cepaea hortensis* - sklep v Podhradí), skalnice kýlnatá (*Helicigona lapicida* - sklepy u nádraží v Lokti), skelnatka drnová (*Oxychilus cellarius* - štola u Výškovic). Nejcennějším nálezem je opakované zjištění výskytu páskovky hajní (*Cepaea nemoralis*) ve sklepech hradu ve Skalné, kterou jsem zde nalezl i před rokem (Pozn. red.: Výsledky průzkumu z roku 1996 byly uveřejněny v Arnice č. 41/96).

Jednoho z nejběžnějších stejnonohých korýšů, berušku zední (*Oniscus asellus*), jsem zjistil ve sklepech hradů ve Skalné a Bečově nad Teplou ve štole v Hazlově.

Podrobnější výsledky tohoto průzkumu jsou uloženy na Správě CHKO Slavkovský les.
(Libor Dvořák, Správa NP a CHKO Šumava)

SLIMÁK NEJVĚTŠÍ *(limax maximus)* je poměrně častým obyvatelem sklepů Slavkovského lesa ***originál Libor Dvořák***

Ing. Stanislav Wieser

BEČOV NAD TEPLOU

(k barevnému snímku na zadní straně obálky Arniky 44)

Bečov jako perla mezi sídly na území CHKO Slavkovský les byl již mnohokrát zobrazen i popisován v Arnice. Podobně zněla i úvodní věta ke článku v Arnice č. 31 z léta roku 1992. Tehdy bylo aktuální dokončit obnovu zámku a přilehlých prostorů před jeho vstupem. Bylo aktuální zpřístupni zámek a instalovat v něm sbírky, mezi nimiž měl být jedinečný exponát objevený zde v listopadu 1985 - relikviář sv. Maura. Zámek byl slavnostně otevřen v létě 1996, ale v zapůjčené instalaci gotických plastik bylo jen místo určené pro budoucí instalaci románského relikviáře. Očekávání mnohých návštěvníků a speciálně zájemců o utajovanou památku bylo zklamáno. Vinu na tom nenesl opravený zámek, ani zřejmě dlouhodobě nepřístupný hrad, ani instalace sbírek. Prostě šlo o nesplněné očekávání po dlouhém čekání.

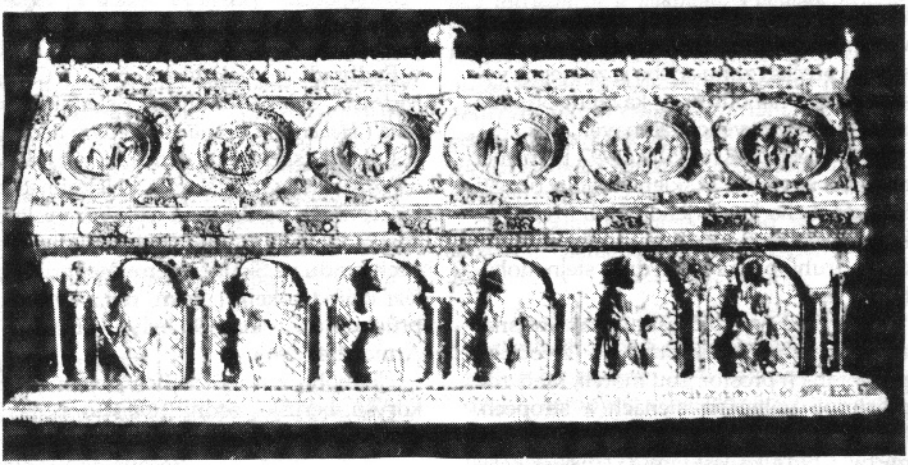

Relikviář sv. Marka, reprodukce z Gnirsovy "Topografie ... " *foto Wieser*

Údajně v létě roku 1997, tedy letos, kdy se znovu na barevném snímku Arniky díváme na malebně položený Bečov z neobvyklé ptačí perspektivy, měl by být v zám-

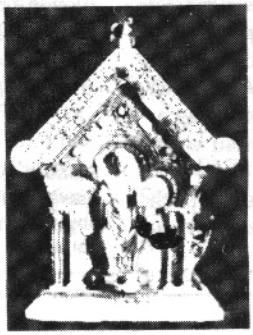

Čelní stěny relikviáře sv. Marka
foto Wieser

BEČOV NAD TEPLOU - na rytině kolem r. 1840
foto Wieser

ku instalován relikviář sv. Maura. Nemůžeme to tvrdit s jistotou. Můžeme jen upozornit na znovuočekávání té události. Kdyby snad opět nedošlo k odhalení u nás vzácné románské památky, která upozorní na Bečov nad Teplou, určitě aspoň jiný počin uspokojí zájemce o obec, která bývala a znovu by chtěla být městem. Ještě před letní sezonou vyjde v karlovarském nakladatelství PROMENÁDA průvodce Bečovem, jeho historií, památkami a přírodou včetně širšího okolí. Autor je dobře známý všem čtenářům Arniky, kteří nejsou nikdy zklamáni články podepsanými doktorem Stanislavem Burachovičem.

Relikviáře vystavené v Arles ve Francii
foto Wieser

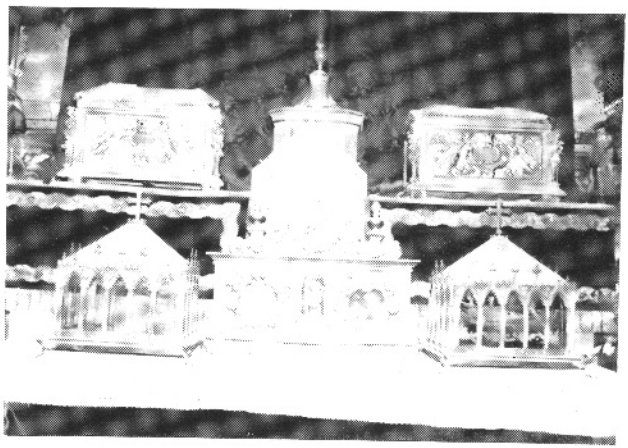

arnika

č. 44
1997

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES

ARNIKA - informační a metodický bulletin. Jako nepravidelník vydává Správa chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, Anglická 119/15, 353 01 Mariánské Lázně, tel. 624081.

Redakce:
Jan Harvánek

Řídí redakční rada ve složení:
RNDr. Jaroslav Boček
RNDr. Petr Bouše
PhDr. Stanislav Burachovič
Mgr. Jarmila Hůrková
Jiří Klsák
Ing. Josef Královec
Mgr. Ellen Volavková
Ing. Stanislav Wieser

Vychází nepravidelně pro aktiv dobrovolných spolupracovníků Správy CHKO Slavkovský les. Uzávěrka tohoto čísla (44/1997) 10. března 1997. Náklad 900 výtisků.

Příspěvky zasílejte na adresu redakce. Za původnost a obsahovou správnost příspěvků ručí autoři. Číslo 44/1997 neprošlo jazykovou úpravou.

Tisk: MARIENPRINT Planá
Sazba: DTP SERVIS
Mariánské Lázně

Barevné foto na 1. straně obálky:
ROSNIČKA ZELENÁ
(Foto Stanislav Wieser)
Barevné foto na 4. straně obálky:
LETECKÝ SNÍMEK BEČOVA
nad Teplou
(Foto Stanislav Wieser)

OBSAH

1
ARPÁD VARGA (1948 - 1996)
2
Ing. Stanislav Wieser: ROSNIČKA ZELENÁ
3
NA KLADSKÉ ZAZNĚLY LESNÍ ROHY
4
PhDr. Stanislav Burachovič: DR. DAVID BECHER
7
RNDr. Jiří Bytel: ANOTACE
9
Ing. Zdeněk Němec: BOROVICE BLATKA
11
Josef Brtek
POVĚSTI O KOSTELE SV. MIKULÁŠE
17
Vladimír Melichar: BUČINA U RICHMONDU
21
Ing. Stanislav Wieser
BUDE PATŘIT KRUDUM DO CHKO SL ?
22
Dr. Stanislav Burachovič
PŘED 190 LETY VYŠEL GOETHŮV SPIS
24
Ing. Stanislav Wieser
KOSTEL SV. JIŘÍ V HORNÍM SLAVKOVĚ
26
Jan Harvánek: ŠELMA FIKANÁ
29
Dr. Stanislav Burachovič
KDO BYL JEAN DE CARRO ?
31
Ivan Brdička: SAVCI SLAVKOVSKÉHO LESA
35
Zdeněk Buchtele: JEŠTĚ JEDNOU O LÍSKOVCI
37
RNDr. Jiří Bytel: SPASÍ KŘÍŽKY PASTVA?
38
RNDr. Jiří Bytel: DROBNÉ ZOOLOGICKÉ ZPRÁVY
40
Ing. Stanislav Wieser: BEČOV NAD TEPLOU

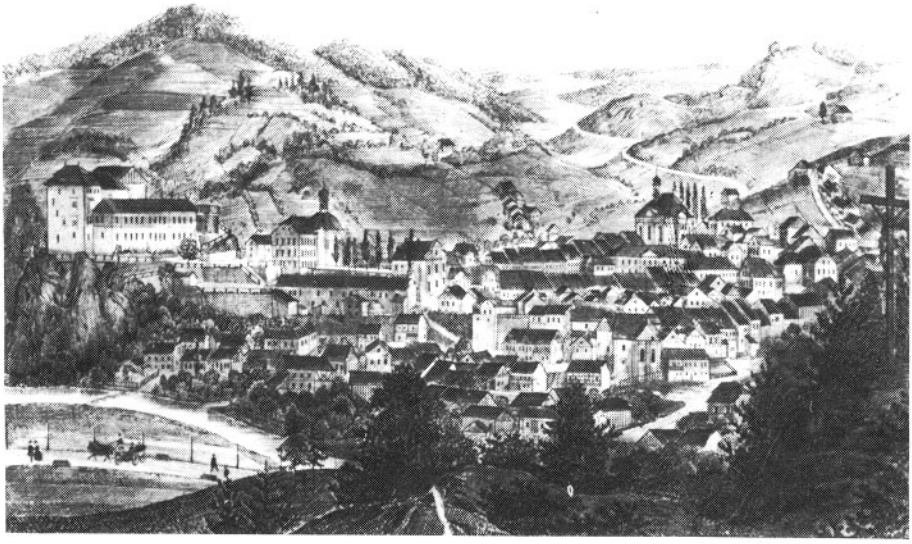

BEČOV NAD TEPLOU - na rytině kolem r. 1840
foto Wieser

ku instalován relikviář sv. Maura. Nemůžeme to tvrdit s jistotou. Můžeme jen upozornit na znovuočekávání té události. Kdyby snad opět nedošlo k odhalení u nás vzácné románské památky, která upozorní na Bečov nad Teplou, určitě aspoň jiný počin uspokojí zájemce o obec, která bývala a znovu by chtěla být městem. Ještě před letní sezonou vyjde v karlovarském nakladatelství PROMENÁDA průvodce Bečovem, jeho historií, památkami a přírodou včetně širšího okolí. Autor je dobře známý všem čtenářům Arniky, kteří nejsou nikdy zklamáni články podepsanými doktorem Stanislavem Burachovičem.
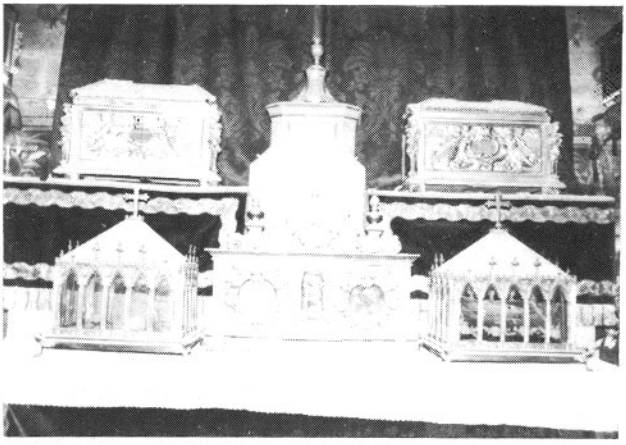
Relikviáře vystavené v Arles ve Francii
foto Wieser